

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS ISTORIJOS METRAŠTIS

2003 metai

1

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2003

1

VILNIUS 2004

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2003

1

VILNIUS 2004

UDK 947.45

Li 237

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS

Vytauto Didžiojo universitetas

Alfonsas EIDINTAS

Vilniaus universitetas

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)

Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ

Lietuvos istorijos institutas

Bronius MAKASKAS

Lenkijos MA istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ

Kultūros, filosofijos ir meno institutas

Edmundas RIMŠA

Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)

Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS

Milervilio universitetas

Redakcinės kolegijos adresas:

Kražių g. 5, 01108 Vilnius

<http://www.istorija.lt>

PUBLIKACIJOS

S. C. R O W E L L

DU EUROPOS PAKRAŠČIAI: LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS IR ISPANŲ KARALYSČIŲ RYŠIAI 1411–1412 IR 1434 M. TEKSTUOSE

XV a. Europos žemėlapyje pastebime dvi dideles politines konfigūracijas, vieną – žemyno vakarų pakraštyje: ispanų karalystes, siekiančias Viduržemio jūros sritį, Šiaurės Afriką bei dar toliau – Ameriką, o kitą – rytų dalyje: lenkų–lietuvių monarchiją, apimančią ir milžiniškas rusų žemes. Tokia geografinė padėtis nėra vienintelė bendra palyginamoji charakteristika. Politiniu požiūriu abiejose srityse susiformavo sudėtinės monarchijos, kurių dalys buvo valdomos pagal savotišką, skirtingą, bendrai pripažintą tradiciją, karališkoji šeima rėmėsi dideliu, tarpusavyje kovojančių didikų luomu, būta seniai ir ilgai besitęsusių konfliktų su kaimynais. Galbūt dėl to, kad šių valstybių žmonės įvairiu metu sprendė panašias problemas, jų bendros charakteristikos yra vertos dėmesio: ispanus istorikai smerkia dėl jų absoliutizmo, net vienpartiškumo, o lenkus ir lietuvius – dėl anarchijos.

Kyla klausimas, ar šių valstybių žmonės žinojo vieni kitus? Jau XVI a. intensyvejo diplomatiniai santykiai tarp Jogailaičių konfederacijos bei Habsburgų imperijos. Žygimanto Senojo pasiuntinys Jonas Dantyšekas (Jan Dantyszek) beveik 10 metų ar net ilgiau gyveno Karolio V [II] dvare (1518, 1522, 1524–1532 m.), o žymus ispanų rašytojas Miguelis de Cervantesas (1547–1616) sukūrė fantastinį literatūrinį pasaulį, kurio šiaurės srityse (įskaitant ir Lietuvos karaliaus Kratilos žemes) kalbama vien lenkiškai, o pietuose – tikrai ispaniškai¹. Žinoma, kad XVI a.

¹ *Polski Słownik Biograficzny* (toliau – *PSB*), Warszawa-Kraków, t. 4, s. 424–428; M. de C e r v a n t e s, *Los trabajos de Persiles y Sigismunda*, Madrid, 1980, p. 26–28, 73–75, 143, 155s., 173, 203s.

Pabaltijys tiekė javus ispanams (ypač ispanų valdomiems Nyderlandų gyventojams), o Europos viduryje Jogailaičiai konkuravo su Habsburgais dėl Vengrijos bei Čekijos karalysčių. Ispanų pirkliai palaikė ryšius su Hanzos kolegomis nuo XIV a. vidurio². Vienas lenkų–ispanų santykių tyrinėtojas teigė, kad tokie ryšiai tikrai susikūrė tik XVI a. pradžioje³. Tokiai nuomonei neverta labai prieštarauti, teigiant, kad ispanų riteriai dalyvavo kryžiaus žygiuose prieš lietuvius, nes iš tiesų ispanai buvo labiau užsiėmę karais savo pusiasalyje (pagal W. Paravicinio nurodymus, Prūsijoje buvo vos pora reizų dalyvių per visus to karo du šimtmečius⁴). Tačiau mes turime keletą įdomių šiuos ryšius išaiškinančių dokumentų, išduotų XV a. pirmajame ir trečiajame ketvirtyje, saugomų Aragono Karūnos archyve bei kituose fonduose. Šie tekstai puikiai parodo, kad Lietuvos, Lenkijos, Aragono bei Kastilijos valdovai pradėjo bendrauti jau XV a. pirmaisiais dešimtmečiais ir abiejų sričių religinės-politinės problemos buvo svarstomos vienai pusei dažnai derinant kitos pusės reikalus platesniame Europos kontekste.

Šios publikacijos tikslas yra trejopas: paskelbti su komentaru ir vertimu į lietuvių kalbą iki šiol istorikų mažai naudotus šaltinius, trumpai apibūdinti Lietuvos–Lenkijos bei ispanų užsienio ir vidaus politikos reikalų svarstymus bažnyčios suvažiavimuose, parodyti, kaip XV a. maldininkų-riterių kultūra galėjo susieti Lietuvą su Iberijos pusiasaliu.

XV a. piligrimų kelionių per Europą į Šventąją Žemę ir kitas šventoves šimtmečių tradicija jau buvo bendros kultūros dalis, o ne vien religinis ieškojimas. Tai gerai parodo tokie plačiai žinomi grožinės literatūros kūriniai kaip Geoffrey Chaucerio „Kentenberio pasakojimai“: *Thanne longen folk to goon on pilgrimages, / And palmeres for to seken straunge strondes, / To ferne halwes, kowthe in sondry londes*⁵. Apskritai riteriams nebuvo gėda tiesiai sakyti, kad keliauja į šventąsias vietas, norėdami susitikti su didikais arba karaliais XVII–XVIII a. turtuolių sūnūs važinėdavo po Europą, susipažindami su klasikinės kultūros paminklais ir lankydamiesi kilminguose prancūzų ir italų dvaruose. Riterių kultūroje buvo labai vertinamas *curiositas* (smalsumas, susidomėjimas) – noras pamatyti egzotiškus gyvūnus,

² S. A b r a h a m-T h i s s e, Les relations hispano-hanséates au bas moyen âge, *En la España Medieval*, 1991, t. 14, p. 131–161; 1992, t. 15, p. 249–295.

³ E. C. B r o d y, Spain and Poland in the Age of the Renaissance and the Baroque. A Comparative Study, *Polish Review*, 1970, 15:4, s. 91–92.

⁴ W. P a r a v i c i n i, *Die Preußenreisen des europäischen Adels*, t. 1, Sigmaringen, 1989, S. 109–113. Čia pateikti duomenys liudijo Vokiečių ordino Kastilijoje sukurtos komturijos veiksmus. Daugelis atvykėlių buvo portugalai ir jų kelionės fiksuojamos jau po žygių laikų (pvz., 1430–1450 m.).

⁵ *The Canterbury Tales*, bendroji įžanga, eil. 12–14: Tada trokšta žmonės vykti maldininkų keliu / ir piligrimai ieško nepažįstamų šalių, / važinėja į tolimesnes šventoves, esančias įvairiose žemėse.

kraštus, papročius⁶. 1387 m. vokiečių riterių grupuotė pervaziavo per Aragoną, kad „kaip maldininkai keliautų (į Kompostelą) susipažindami su vietiniais papročiais“; o 1415 m. Vengrijos didysis maršalas taip pat troško „lankyti įvairiose šventose vietose ir matyti pasaulį“. Lenkai irgi važinėdavo piligrimų keliais į ispanų šventoves⁷. Taigi tokie ryšiai nebuvo vienpusiai.

Mokslininkų dėmesys dažniausiai kreipiamas į kelionės tikslą arba į jos kultūrinį aspektus, o ne į patį keliavimo procesą. Galbūt todėl sunku įsivaizduoti, kad pats važiavimas per Europos miestus ir regionus taip pat galėjo būti tikslingas. Tokie piligrimai keliaudavo ir per LDK teritoriją. Galbūt geriausiai žinoma literatūrinė maldininko kelionė į Prūsiją ir Baltijos sritį yra Philippo de Mézièreso alegorinis veikalas „Senajo maldininko svajonė“, kuriame pasakojama, kaip Ponia Tiesa keliauja su savo tarnaitėmis į Rytus. Tarp kitų momentų autorius aprašo neįvardinto Lietuvos didžiojo kunigaikščio laidotuves. Ispanų pranciškonas aprašė tikriausiai fikcinę kelionę per Lenkiją, Lietuvą ir Rusiją XIV a. penktame dešimtmetyje⁸. Tai

⁶ C. K. Zacher, *Curiosity and Pilgrimage*, London, 1976; taip pat žr.: W. Paravicini, *Fürschriften und Testimonia. Die Dokumentationskreisläufe der spätmittelalterlichen Adelsreise am Beispiel des kastilischen Ritters Alfonso Mudarra 1411–1412, Studien zum 15. Jahrhundert. Festschrift für Erich Meuthen*, heraus. J. Helmuth, München, 1994, S. 909–911; ir *Von der Heidenfahrt zur Kavaliertour. Über Motive und Formen adligen Reisens im späten Mittelalter, Wissenskultur im Mittelalter*, t. 13, 1993, S. 90–128; N. Oehler, *Pilgerleben im Mittelalter. Zwischen Andacht und Abenteuer*, Freiburg-Basel-Wien, 1994; C. Hippler, *Die Reise nach Jerusalem. Untersuchungen zu den Quellen, zum Inhalt und zur literarischen Struktur der Pilgerberichte des Spätmittelalters*, Frankfurt am Main-Bern-New York, 1987, S. 55–101; W. Mruk, *Pielgrzymowanie do Ziemi Świętej w drugiej połowie XIV wieku*, Kraków, 2001; U. Ganzblätler, *Andacht und Abenteuer. Berichte europäischer Jerusalem- und Santiago-Pilger (1320–1520)*, Tübingen, 1990. Žr. taip pat: H. Dziedzic, *La noblesse polonaise aux XVIe et XVIIe siècles face aux voyages, Voyager à la Renaissance. Actes du Colloque de Tours 30 juin–13 juillet 1983*, éd. J. Ceard, J.-C. Margolin, Paris, 1987, p. 193–201. Dėl Vytauto dvaro egzotiškumo, žr.: L. Asok, *Mendacia*, žemiau p. 35–36; M. Wilska, *Curiositas* jako element kultury dworskiej w XV w., *Kultura średniowieczna i staropolska. Studia ofiarowane Aleksandrowi Gieysztorowi w pięćdziesięciolecie pracy naukowej*, Warszawa, 1991, s. 695–701.

⁷ J. N. Hillgarth, *The Spanish Kingdoms 1250–1516*, Oxford, 1978, t. 2, p. 121; W. Paravicini, *Preußenreisen...*, t. 1, p. 36: rašo apie vieną riterį, turintį lenkišką „Grzymalita“ herbą. Jo nuomone, šis *hispanicus*, paimtas į nelaisvę 1410 m., buvo ispanas. Tačiau, atrodo, kad jis buvo lenkas (Jonas iš Iwno vardu), kovojęs Ordino pusėje Silezijoje. Vadintas *hispanicus* dėl to, kad buvo piligrimu (tokia žodžio „Grzymalita“ kilmė) Ispanijoje. Būtų verta ieškoti Jogailaičių tarnų vardų Ispanijos šventovių ir karalysčių dokumentuose. Per dažnai įsivaizduojama, kad tokios kelionės vyko tik iš Vakarų į Rytus.

⁸ P. de Mézières, *Songe du vieil pèlerin*, ed. W. Coopland, Cambridge, 1969, p. 235–237; *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*, t. 1: *Nuo seniausių laikų iki XV amžiaus pabaigos*, sud. N. Vėlius, Vilnius, 1996, p. 451–453; *Libro des cognoscimiento de todos los reinos*, ed. C. Markham, London, 1914. Kelionė per rusų žemes. Juodąją jūrą bei Konstantinopolį iki Jeruzalės buvo dažnas įvykis, tai rodo anglų keliautojo Johno de Mandevillė'o pavyzdys, žr.: W. Mruk, *Pielgrzymowanie...*, s. 90–92.

patvirtina, kad kelias per Rytų Europą, taip pat ir LDK vėlesnių autorių buvo surastas dar viduramžių mentalitete. Įvairių luomų žmonės kitose žemyno srityse buvo ką nors girdėję apie tą kraštą, net jeigu tos žinios nebuvo pačios tikriausios. Žymusis XIV a. anglų kelionių išpūdžių aprašytojas seras Johnas de Mandeville'is paminėjo, kad vienas jo paties neišbandytas kelias Jeruzalėn eina per Rusiją, Livoniją, Krokuvos karalystę bei Lietuvą. Jis aprašinėjo Baltijos kraštą pagal Bartolomėjaus Anglo nurodymus, bet užfiksavo įdomių faktų, pvz., kad atvykus krikščionių pajėgoms, pagony s kariai šaukia *kerā, kerā, kerā* (į karą?)⁹.

Galima teigti, kad į Lietuvą vyko ne vien Vokiečių ordino žygių dalyviai arba grožinės literatūros kūrėjai, bet ir turintys kitokią, praktinį tikslą – patekti į Rytus pas totorius arba per Krymą į Konstantinopolį. Tokiems „tikriesiems“ keliautojams reikėjo gauti karaliaus leidimą savo kelionei, jie dažnai tapdavo savo valdovų pasiuntiniais ir šnipais. Lietuvos istoriografijoje gal pats žinomiausias toks ambasadorius – burgundas, anglų karaliaus Henriko V pasiuntinys Žilberas de Lanua (Guillebert de Lannoy), 1421 m. aplankęs Trakus bei Krokuvą pakeliui į Jeruzalę. Jogaila jam suteikė apsaugos ir rekomendacijos raštą, turbūt panašų į duotus Kastilijos riteriui Alfonsui Mudarrai, buvusiam Lenkijoje bei Lietuvoje 1412 m. Gediminaičių teritorijos (čia įskaitoma ir Lenkija) buvo geras kelias į pietus per Karijotaičių Moldaviją iki pat Konstantinopolio ir Palestinos¹⁰. Tokios kelionės tikslas buvo pati Jeruzalė, tačiau nežinoma, ar visiems maldininkams pasisėkdavo įgyvendinti savo troškimą. Pavyzdžiui, nėra žinoma, ar ponas Mudarra atvyko Jeruzalėn. Tai gal ne taip svarbu – jis pamatė riterišką pasaulį, užmezgė kontaktus su imperatoriais, karaliais, karalysčių vyriausiais pareigūnais savo ir savo globėjų naudai. Kaip rašoma Alfonsui pateiktuose laiškuose, jis važiavo: *ad sanctum sepulcrum et ceteras regiones ul-*

⁹ Mandeville's Travels. Texts and Translations, ed. M. Letts, t. 1 (The Hakluyt Society, Second Series, t. 101), London, 1953, p. 92–93: „I have been in other lands that march thereon, as the land of Russia and Nyffland and the kingdom of Cracow and Lettow <...> but I never went by that way to Jerusalem, and therefore I may not well tell it. For, as I have understood, men may not well go that way but in winter for waters and marshes that are there, which a man may not pass, but if he have right hard frost and that it be well snowing above <...> And, when spies of the country see Christian men come to werray upon them, they run towards the towns and cry right loud, „Kera, kera, kera“. Of the Properties of Things. John Trevisa's Translation of Bartholomaeus Anglicus, De proprietatibus rerum. A critical text, ed. M. C. Seymour, II, Oxford, 1975, p. 777.

¹⁰ Pvz.: Mudarra, Soltan; Lannoy: *Kraštas ir žmonės: Lietuvos geografiniai ir etnografiniai aprašymai (XIV–XIX a.)*, red. J. Jurginis, Vilnius, 1988, p. 48–54. Mahometas I buvo Jogailos sąjungininkas kovoje su Krymo totoriais. 1425 m. švedų karalius Erikas sugriždamas iš Jeruzalės pervažiavo per Lenkiją; J. D ł u g o s z, *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego księga jedenasta 1413–1430*, oprac D. Turkowska, Warszawa, 1985, s. 225.

tramarinas tam peregre quam causa honoris acquirendi accedens“ ar kitur: „*pro sue salutis remedio et causa rei militaris*“¹¹.

XV a. nebegaliojo ankstesniais šimtmečiais vyravusi nuomonė, kad šiaip sau važinėti tinka tiktai negarbingiems karabelninkams. Geras pavyzdys, kad Jeruzalė buvo tarptautinis politinių idėjų centras-židinys, yra laiškas, tikriausiai atsitiktinai saugomas Lietuvos Metrikos penktojoje knygoje. 1496 m. Vilniuje į Lietuvos Metriką buvo įrašytas laiškas nuo Gruzijos (Iberijos) karaliaus Konstantino, mirusio Bizantijos imperatoriaus Konstantino Dragašo sąjungininko, Ispanijos (Kastilijos) karalienei Isabellai Katalikiškiausiajai su pasiūlumu *pode na Cargrad, a ne vzlenisja, vozmi krest' čas našogo Isusa Christa, jako ščit*. Pagal laiško autorių, jis sužinojo apie Isabellos šlovę iš savo atstovo, vienuolio Kornelijano, susitikusio Jeruzalėje su karalienės riteriais. Tais metais grįždamas iš Vakarų Europos gruzino atstovas vienuolis Kornelijus apsilankė Naugarduke pas Lietuvos didįjį kunigaikštį Aleksandrą, galbūt su viltimi, jog didysis kunigaikštis prisijungs prie visuotinio žygio Konstantinopoliui išlaisvinti¹².

Toks yra piligrimų kultūros ir motyvacijos pagrindas, bet reiktų paaiškinti tiksliau, ką gi mes turime. Visų pirma turime viduramžių kelionės biurokratinis popierius. Kad karaliaus pavaldinys galėtų važiuoti į užsienį, jam reikėjo gauti valdovo leidimą¹³, o dar geriau, – apsirūpinti rekomendaciniais raštais bei kitų karalių apsaugos dokumentais. Vienas iš tokių rekomendacijos pavyzdžių – Kastilijos regento, kunigaikščio Fernando laiškas Vokiečių ordino magistrui. Atrodo, kad keliautojas pas magistrą neatvyko, nes grąžino tą raštą (su dar neužpildyta data) Fernando archyvu. Iš kitų valdovų (Savojos, Milano, Šv. Romos imperijos, Vengrijos, Čekijos, Lenkijos, Lietuvos ir Moldavijos) Alfonsas gavo mandagius sveikinimų laiškėlius savo patronui.

Kas toks buvo Alfonsas Mudarra (kartais rašoma Modarra)? Jis kilmingas (bet dabar nebežinomos šeimos) riteris, kurio giminės gyveno Valjadolide. Mudarra – dvarininkas, tarnavęs Kastilijos karaliui ir karalienei motinai. Jis taip pat buvo regento Fernando žmogus. Ką jis nuveikė po kelionės (arba prieš ją), nežinoma. XV a. ispanų keliautojai jau buvo pratę keliauti į Rytus – 1400 m. kastilijietis Ruy Gonzalezas de Clavijo jūros keliu vyko pas totorių chaną Timurą (nuo Iberijos iki

¹¹ Žr. plg. Soltano 1467–1469 m. tikslus, žr. Kazimiero Jogailaičio laišką 1467 04 20, duota: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius, f. 4485.

¹² 1465 03 10 laiškas, *Lietuvos Metrika (14427–1506). Knyga Nr. 5. Užrašymų knyga 5*, sud. E. Banionis, Vilnius, 1993, Nr. 182, p. 293–295. 1465 m. data yra klaida. Plg. *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae*, A. Theiner, t. 2, Roma, 1861, Nr. 287–289, p. 258–261, ypač p. 261. Isabella buvo Kastilijos karalienė 1474–1504 m.

¹³ Plg. Radvilos 1582–1584 m. kelionę į Jeruzalę: M. K. R a d v i l a N a š l a i t ė l i s, *Kelionė į Jeruzalę*, vert. O. Matusėvičiūtė, Vilnius, 1990, p. 238. Radvila kaip ir Soltanas tapo šv. Karsto ordino riteriu.

Trabizondo ir toliau); Mudarra pasirinko sausumos kelią per Alpes, Vengriją, Lenkiją, Lietuvą ir Balkanus.

Mudarros patronas, Trastamaros šeimos atstovas Fernandas (1380–1416 m.) buvo Kastilijos karaliaus Jono I antrasis sūnus ir nuo 1390 iki 1401 m. dėdės Henriko III įpėdinis į Kastilijos sostą. 1401 m. Henriko žmona Katalina pagimdė sūnų Joną, kuriam po tėvo mirties Fernandas atstovavo kartu su teta, kaip karalystės regentas ir gubernatorius (1406–1416 m.). Iš Henriko rankų gavęs daugybę svarbių žemių (Larą, Kuellarą, Kastrogerizą, Penafielio kunigaikštystę, Majorikos grafystę) Fernandas dar labiau praturtėjo vedęs Albukerkės įpėdinę Leonorą. Jis buvo turtingiausias ispanų didikas, bet Kastilijoje sosto nebegalėjo gauti, tačiau 1410 m. mirus bevaikiam valdovui Martinui galėjo pretenduoti į Aragono karalystę.

Savo pretenzijose Fernandas naudojosi ne vien savo paties turtais bei padėtimi (būdamas Kastilijos regentas), bet taip pat ieškojo šalininkų tarptautinėje politikoje, tai reiškia – visų pirma Bažnyčios gyvenime. 1409 m. Bažnyčioje buvo trys įvairių valdovų pripažinti konkurentai popiežiai. Prancūzai ir ispanai pripažino Petrą iš Lunos (Benediktą XIII), o kiti rėmė Venecijos kunigą Angelą Korrerį (Grigalių XII). Pizos suvažiavimo metu (1409) išrinktas Petras Filargis (nuo tol vadinamas Aleksandru V) buvo ypač populiarus tarp Centrinės ir Rytų Europos valdovų, įskaitant ir Jogailą (buvusį, regis, Petro Filargio mokinį) bei Vytautą. Tačiau 1410 m. Aleksandras V mirė ir teko dar kartą derėtis dėl popiežiaus rinkimo. Tais pačiais metais užėmęs Granadoje esančią musulmonų tvirtovę Antekverą ir dėl šio sėkmingo žygio žinomas kaip Antekverietis (de Antequera), Fernandas sustiprino savo reputaciją Iberijoje ir tapo svarbesniu kandidatu į sostą. Jis savo aragonietiškiems tikslams galėjo naudoti Kastilijoje surinktas kryžiaus žygiams paskirtas lėšas. Be to, manoma, kad jo sėkmę Aragono rinkimuose nulėmė Benedikto XIII parama. 1412 m. birželio 28 d. Aragono didikai, popiežiaus įkvėpti, išrinko Fernandą karaliumi. Regis, 1411 m. rudenį Alfonsui Mudarrai išvykstant iš Ispanijos, Fernandas jau buvo laimėjęs šį tą, bet toli gražu ne viską. Kodėl jis pasinaudojo Mudarros kelione, nėra aišku. Tačiau galima spėti, kad pretendentas siekė geriau prisistatyti Europos valdovams, ypač tiems, kurie turėjo atstovus Pizoje, kaip kad vėliau jis bandė (nesėkmingai) patraukti imperatorių Zigmantą Benedikto XIII pusėn (1414 m. Perpinjone, prieš Konstanco suvažiavimą). Tikriausiai jis buvo girdėjęs apie Žalgirio mūšio baigtį ir norėjo susipažinti tiek su nugalėtojais, tiek su nugalėtaisiais (Ordinas turėjo komtūrijas Aragono). Apie tai tiksliau nebeįmanoma sužinoti. Iš lenkų ir lietuvių pusės taip pat matome ne vieną tokį bandymą spręsti savo sunkumus, kaip ispanai savo Bažnyčios problemas, bendruose suvažiavimuose. Reikia turėti omenyje, kad, teologų akimis žiūrint, ir ispanai, ir rytų europiečiai turėjo tą pačią problemą: kaip derėtis su nekatalikais (musulmonais, žydais, stačiatikiais, pagonimis). Konstancoje buvo svars-tomi maurų bei prūsų klausimai, o atsakymą dėl Ordino ir Gediminaičių konfliktų

turėjo paskelbti Cividad Rodrigo vyskupas Andrius de Escobaras¹⁴. Iš kitos pusės, 1427 m. Jogaila pažadėjo popiežiui Martynui V, kad pasikalbės su aragonų karaliumi (Fernando sūnumi Alfonsu V) apie nesusipratimus, iškilusius tarp ispanų ir Šventojo Sosto. Iberijoje buvo dar vienas anti-popiežius, vadinamasis Klementas VIII, kurio pretenzijomis Alfonsas V norėjo pasinaudoti, kad galėtų reikalauti malonės iš popiežiaus, todėl šis karalius buvo atskirtas nuo Bažnyčios. 1427 m. Alfonsas V pakreipė savo politiką popiežiaus pusėn¹⁵.

Mirus Jogailai Gediminaičių vidaus kovų bei konflikto su Ordinu metu Kastilijos karalius – tas pats Jonas II – buvo pakviestas dalyvauti 1434–1435 m. bažnytinių bylų svarstyme Pabaltijyje. 1434 m. lenkų atstovas Bazelio suvažiavime Mikalojus Lasockis parengė įdomų pranešimą Kastilijos karaliui, parodantį lenkų-lietuvių nesutarimų su Ordinu priežastis¹⁶. Tas pranešimas paaiškina, kaip kilo nesutarimai tarp Ordino ir Lenkijos, kaip Lietuva buvo pakrikštyta ir t. t. Jame M. Lasockis bandė sukurti istorinius ryšius su ispanais, rašydamas, kad lenkų upė Vysla vadinasi Vandalus, o senovėje prie jos gyveno *vandalite*, vėliau išsikraustę į Ispaniją: *superiori tempore usque ad Hispanias descenderunt*¹⁷. Tačiau šis tekstas nukreiptas ne vien prieš Ordino ambicijas, bet ir prieš Švitrigailos padėtį LDK. M. Lasockio pozicija – būdingas lenkų didikų požiūris į uniją: Lietuva, jau kaip krikščioniška kunigaikštystė, yra valdoma kunigaikščio (jam nesuteikia didžiojo titulo), kuris eina lenkų karaliaus gubernatoriaus pareigas. Tokiu būdu siekiama gauti kitų valdovų paramą lenkų-lietuvių ginčus sprendžiant Krokuvos naudai.

Mūsų pateikiami tekstai yra įdomūs ne tuo, ką sako apie ispanų politiką (ta tema pačiuose laiškuose visiškai nekalbama), bet informacija apie Jogailos ir Vytauto

¹⁴ E. W e i s e, *Die Staatsschriften des Deutschen Ordens in Preußen im 15. Jahrhundert*, Göttingen, 1970, Nr. 16, S. 391s.

¹⁵ *Codex epistolaris Vitoldi* (toliau – CEV), Nr. 1262, s. 751: „Feb. 1427: Eu pridie querelis S.V. de rege Aragonum michi missisti et auditis fere pari cum S.V. exacerbationem inhorruui contra ipsum denuo ambasiatores meos et predicti fratris mei cum aliquibus enceniis offerendis SV decreveram dirigere de consilio SV et reverendorum cardinalium ad eundem regem Aragonum profecturos et regi predicto, quidquid SV ipsis commisisset; B a r o n i u s, *Annales ecclesiastici denuo exusiet ad nostra usque tempora perducti ab Augustino Theiner*, t. 28, Bar-le Duc, 1874, p. 58–62; žr.: A. R y d e r, *Alfonso the Magnanimous, King of Aragon, Naples and Sicily 1396–1458*, Oxford, 1990. Alfonsas tikėjosi imperatoriaus Zigmanto (Jogailos priešo) pagalbos. Žr.: A. P r o c h a s k a, *Dzieje Witolda w. księcia Litwy*, Wilno, 1914, s. 256–258; J. K. H o e n s c h, *Kaiser Sigismund. Herrscher an der Schwelle zur Neuzeit. 1368–1437*, Darmstadt, 1997, S. 333–338. Bendrus ispanų politikos bruožus atspindi: *Biografies catalanes*, VIII: *El segle XV. Els Trastamars* (J. Vicens i Vives'o straipsnis), Barcelona, 1956, p. 68–102; J. T o r r e s F o n t e s, *The Regency of Don Ferdinand of Antequera, Spain in the Fifteenth Century 1369–1516. Essays and Extracts by Historians of Spain*, ed. R. Highfield, London, 1972, p. 114–170.

¹⁶ Šitų derybų išvada: 1438 m. ispanų Burgos vyskupas Alfonsas de Santa Maria tarpininkavo tarp imperatoriaus Albrechto II ir lenkų ginčiuose dėl Silezijos.

¹⁷ Žr. priedą Nr. 10, p. 23–24.

politiką bei užsienio požiūrį į juos. Alfonsui atvykus į Krokuvą, Jogaila dar buvo Vengrijoje. Ten, Lubovlyje, kovo mėnesį jis buvo susitaręs su Zigmantu dėl taikos tarp imperijos ir Lenkijos–Lietuvos, taip pat dėl karo su Ordinu. 1410 m. Zigmantas buvo paskelbęs karą Lenkijai dėl Ordino reikalų. Buvo sutarta, kad Jogailai gyvam esant Pietų Rusios žemės pasiliktu lenkų, o ne vengrų globoje, ir, kad santykiai tarp Vengrijos, Lenkijos, Lietuvos ir Moldavijos (kurią valdė Jogailos giminaitis) turi būti normalizuoti. Jogailai išvykus iš Karalystės, lenkų vidaus reikalus tvarkė Krokuvos kaštelionas Kristinas iš Ostrovo bei Zbignievas iš Brasto (anksčiau buvęs Lubovlio sutarties liudininkas)¹⁸. Yra žinoma, kad Mudarra norėjo keliauti į Lietuvą. Vytautas vadinasi Lietuvos ir Rusijos didesniu kunigaikščiu (*princeps maior Lithwanie et Russie etc*). Tais pačiais metais Vytautas išdavė dokumentus Trakuose, naudodamas titulą „Lietuvos didysis kunigaikštis ir Rusios žemių vyriausiasis kunigaikštis“ (*magnus dux Lithuanie ac terrae Russie princeps supremus*)¹⁹. Neaišku, ar Kaune jis reagavo į Jogailos titulą, parodydamas save kilnesniu (kaip *supremus dux Lithuanie*), ar tai buvo raštininko specifika – žinome, kad šį laišką rašė sekretorius J[okūbas]. Aragono karališkasis archyvas jį vadino *duque*, o Jogailą – karaliumi. Vytautas rašė glaustai, bet jis staigiai patvirtino savo krikščioniškumą – net du kartus paminėjo Kristaus meilę (kiti korespondentai – nė karto). Imperatoriui svarstant Vokiečių ordino veiksmus prieš Lenkiją ir LDK, Vytautui būtinai reikėjo pažymėti savo krikščioniškumą. Jis žinojo apie žygius Ispanijoje ir linkėjo Fernandui sėkmės. Galima pajusti Vytauto nustebimą, kai jis mandagiai rašė apie svečią, atvykusį iš „tokių tolimų pasaulio sričių“.

Galima teigti, kad XV a. pradžioje gana svarbūs asmeniniai ryšiai tarp Gediminaičių ir ispanų valdovų jau susiformavo (jokiu būdu ne galutinai). Nereikia labai stebėtis, kad 1427 m. Jogaila tarpininkavo tarp Aragono ir popiežiaus, o 1430 m. imperatorius Zigmantas net bandė įteigti Vytautui, kad bažnytinio karališkojo patepimo nereikia, nes Kastilijos karalius jo neturi, o vis tiek yra karalius²⁰. Jogailos tarnai patraukė Joną Kastilietį į savo pusę Bazelio suvažiavimo metu, o 1455 m. Aragono bei Neapolio karalius Alfonsas V pakvietė didįjį magistrą ir Kazimierą Jogailaitį į bendrą žygį prieš turkus, tačiau tuomet šie valdovai tarpusavyje kariavo. Tuo metu anglų karalius abu valdovus jau seniai buvo paskyręs Keliaraiščio ordino nariais. Riterių pasaulyje ryšiai tarp Rytų ir Vakarų buvo gerai sutvarkyti. Pagal

¹⁸ J. Krzyżaniakowa, J. Ochmański, *Władysław II Jagiello*, Kraków, 1990, s. 212–215.

¹⁹ CEV, Nr. 492, s. 228, Trakuose 1412 04 15 duotas aktas: *magnus dux Littwanie ac terrarum Russie princeps supremus*. Dėl Vytauto buvimo Kaune iki šiol nepamainėta, žr.: J. P u r c, *Itinerarium Witolda wielkiego księcia Litwy (17 lutego 1370 roku – 27 października 1430 roku)*, *Zeszyty naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Historia*, z. 11, 1971, s. 71–111 (ypač p. 92).

²⁰ Dėl Zigmanto teiginių žr.: CEV, Nr. 1424, p. 913.

vieną legendą Vladislovas Jogailaitis nežuvo, kovodamas prieš turkus Varnoje, bet išgyvenęs kautynėse pabėgo į Portugaliją²¹.

Būtų įdomu šią šaltinių apžvalgą pabaigti piligrimų kelione iš kitos pusės – iš Lietuvos į Vakarų. Rita Trimonienė bei Werneris Paravicinis išleido visą pluoštą tekstų, tinkančių tirti 1468–1499 m. lietuvio Aleksandro Soltano vizitus į Vakarų dvarus²². Mūsų nagrinėjamai temai jie svarbūs, nes dar kartą tvirtina, kad Jeruzalės piligrimas ėjo diplomato pareigas. Soltanas keliavo per imperatoriaus Frydricho III dvarą Vengrijoje, Siciliją (pas Joną, Fernando Antekveriečio sūnų), Romą, Burgundiją (kur jis buvo priimtas į tos kunigaikštystės Aukso vilnos ordiną). Jis lankėsi daugelyje ispanų dvarų: Kastilijos, Aragono, taip pat ir Portugalijos. Atvykęs į Angliją Soltanas svečiavosi karaliaus dvare, kur buvo apdovanotas dvaro pareigūnų ženklu – auksine SSS formos grandine. Karalius džiaugėsi matęs riterį, atvykusį iš Sicilijos ir Lenkijos karalių, su juo „draugyste ir sąjunga, <...> ir garsiausiojo Keliaraiščio ordinu sujungtų“²³. 1450 m. išrinktas Keliaraiščio ordino nariu Kazimieras Jogailaitis vis tiek neužėmė savo vietos Vindzoro pilies šv. Jurgio koplyčioje. Kartu su juo buvo išrinktas vienas anglų didikų ir Aragono karalius (taip pat neužėmė savo vietos). Portugalijos karalius Alfonsas Afrikietis irgi tapo Ordino riteriu. Per anglų riteriškuosius ryšius susisiejo iberų ir lenkų–lietuvių valdovai. Kazimieras turėjo per daug sunkumų (1453 m. sukilimai Lietuvoje, nuo 1454 iki 1466 m. karas su Ordinų), kad pats atvažiuotų į Angliją, tačiau tai nebuvo priežastis atsisakyti tokios garbės. Ordino statutas numatė tokį atvejį: karalius turėjo pasiųsti insigniją naujam riteriui per ambasadorių. Ordino protokoluose užsimenama, kad 1453 m. Ordino pasiuntinys turėjo vykti į Lenkiją bei Aragoną, o 1465 m. lenkai pasirodė Anglijos dvare. Kazimierui dėsiant Anglijoje pasikeitė valdžia: pasirinkęs Kazimierą karalius Henrikas VI buvo nuverstas giminių-maištininkų, o naujasis karalius Eduardas IV pradėjo valdyti vykstant Trylikos metų karui. Pasibaigus karui, Kazimieras atnaujino savo santykius su Vakarais ir bandė suorganizuoti žygį prieš savo priešus musulmonus – 1464 m. gavo kryžiaus karo indulgenciją²⁴. Įdomu, ar

²¹ H. Z i n s, Ze stosunków polsko-angielskich w połowie XV wieku. Sprawa Orderu Podwiązki dla Kazimierza Jagiellończyka, *Zapiski Historyczne* 33, 1968, z. 1, p. 48s. Dėl Vladislovo Jogailaičio legendos, žr.: W. S w o b o d a, *Warna 1444*, Kraków, 1994.

²² R. T r i m o n i e n ė, Vakarų Europos rekomendaciniai raštai Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero dvariškiui. Aleksandro Soltano politinės veiklos štrichai, *Lietuvos istorijos studijos*. 3, 1996, Vilnius, p. 101–119; W. P a r a v i c i n i s, „Alexander Soltan ex Lithuania, ritum Grecorum sectans“. Eine ruthenisch-polnische Reise zu den Höfen Europas und zum Heiligeland, 1467–1469, *Festschrift für Peter Nitsche*, Stuttgart, 1998, p. 367–401.

²³ 1469 06 04, Eduardo IV laiškas, ten pat, p. 116–117. Autorė klysta teigdama, kad Soltanas gavo to Ordino ženklą.

²⁴ A. P r z e z d z i e c k i, *Ioannis Dlugossii [Jan Długosz]... Historiae Polonicae libri XII...*, tomus V, liber xii(xiii), Cracoviae, 1878, s. 386.

1465 m. Anglijoje pasirodę pasiuntiniai turėjo rūpintis Kazimiero asmeniniais reikalais (apsilankyti pas kitą „brolių karalių“), siekti savo prekybinių tikslų, ieškoti karinio susitarimo (įskaitant ir kryžiaus žygio projektą) arba tyrinėti bažnytinę politiką, kaip Soltano atveju, nes šis pasiuntinys buvo stačiatikis (taip ir suprato užsienio valdovai, pas kuriuos jis važiavo), kuris vėliau rūpinosi bažnyčių unijos reikalais.

* * *

A. Mudarraite suteikti raštai yra saugomi Barselonoje, Aragono Karūnos archyve (ACA: Archivo de la Corona de Aragon). 1936 m. prancūzų istorikė Jeanne Vieillard paminėjo tuos laiškus savo straipsnyje apie piligrimų keliones vėlesniais viduramžiais²⁵, tačiau iki šiol jie liko istorikų nenaudoti. Neseniai juos pirmą kartą paskelbė vokiečių tyrinėtojas W. Paravicinis, norėdamas paaiškinti dokumentus, su kuriais tokie didikai-maldininkai važinėdavo per nepažįstamas ir dažnai pavojingas teritorijas²⁶. Čia mes dar kartą skelbiame tuos raštus kartu su tekstais, esančiais kitoje, W. Paravicinio neperžiūrėtoje rankraščių puseje. Pergamentų dydis pateikiamas pagal W. Paravicinio duomenis. Tekstai yra išversti į lietuvių kalbą. Dėkoju archyvo direktoriui už pateiktus mikrofilmus bei galimybę išleisti šiuos tekstus.

1434–1435 m. lenkų ambasadoriaus M. Lasockio pranešimas, skirtas Kastilijos karaliaus atstovams visuotiniame Bažnyčios suvažiavime Bazelyje, yra saugomas privačiame Zeil'o grafų archyve. Vokiečių ordino šalininkai taip pavadino šį pranešimą: „Didieji melai, lenkų pasiuntinio prabilti...“ Jį buvo paskelbęs vokiečių istorikas K. Forstreuteris, iš kurio straipsnio N. Vėlius paėmė tekstą savo „Baltų mitologijos ir religijos šaltiniams“. Tačiau minimos publikacijos buvo nepilnos, praleista teksto dalis, kurioje aprašyta Vytauto dvaro kultūra. Todėl čia pateikiame pirmąjį M. La-sockio „melų“ pilną variantą (žem. Nr. 10).

Dėl įdomumo, o taip pat bandant pataisyti iškreiptą LDK, kuri vaizduojama kaip laukinis kraštas, įvaizdį pridedami du Vokiečių ordino didikų prašymai lankytis Lietuvoje (Nr. 11, 12). Jų tikslas – žiūrėti, kaip gyvenama lietuvių didiko dvare, bandyti užmegzti ryšius su galimais įtakingais LDK žmonėmis.

²⁵ J. V i e i l l a r d, Pèlerin d'Espagne à la fin du Moyen Âge. Ce que nous apprennent les saufs-conduits délivrés aux pèlerins par la chancellerie des rois d'Aragon entre 1379 et 1422, *Homenatge a Antoni Rubió i Lluch: Miscellanea d'Estudios literars, historics i linguistics II*, Barcelona, 1936, p. 279–280. Žr. taip pat: A. F. G r a b o w s k i, *Polska w opiniach Europy Zachodniej XIV–XV w.*, Warszawa, 1968, s. 65–67, 354–372.

²⁶ W. P a r a v i c i n i, *Fürschriften...*, S. 903–926.

1411 m. spalio 19 d. Ferdinandas Antekverietis supažindina Vokiečių ordino didįjį magistrą Henriką Plaueną su savo tarnu piligrimu Alfonsu Mudarra.

A. Barcelona, ACA, Cartas reales, D. Martķ, caixa 9, No. 113. Perg. 19x29 cm

Publ. W. Paravicini, *Fürschriften...*, S. 918.

Apr. J. Vieillard, *Pèlerins...*, p. 279–280.

Honorabilissimo [et] potenti magno Pruscie magistro²⁷, amico nostro carissimo dompnus Fernandus infans Castelle et dominus de Lara, dux Penefidelis, comes de Alburquerque et de Mayorga ac dominus de Castro et de Haro²⁸, salutem et sincere dilectionis affectum. Felicem continenciam status nostri amicitie vestre ad gaudium presentibus intimamus, scientes animum vestrum exinde ad leticiam renovari. Itaque noverritis quod, agente illo qui est actor salutis, dominus rex Castelle consobrinus noster²⁹ cum illustrissima sua genitrice regina³⁰ nosque cum infantissis predicti regis sororibus³¹, cum eciam infantissa consorte nostra carissima³² cum liberis nostris³³ grata perfrui mur sospitate, ro-

Garbingiausiam, galingam Prūsijos didžiajam magistrui, draugui mūsų mylimiausiam, [mes] Fernandas Kastilijos infantas, Laros ponas, Penefielio kunigaikštis, Albukerkės bei Majorkos grafas, Kastrogerizo bei Haro ponas [siunčiame] sveikinimus ir tikros meilės jausmus. Šiais laiškais pranešame jūsų draugystei džiaugsmingai geras naujienas apie mūsų sveikatą, ir žinome, kad dėl to jūsų džiaugsmas bus atnaujintas. Todėl Jūs žinosite, kad, padedant Jam, kuris išgelbsti žmogų, mūsų giminaitis, viešpats Kastilijos karalius kartu su karaliene, jo garsiausia motina, ir mes su infantomis karaliaus seserimis, su infanta brangiausia mūsų žmona bei vaikais mūsų gėrimės gera sveikata. Mes

²⁷ Heinrich von Plauen, Vokiečių ordino didysis magistras (1410 11 09–1413 10 14): H. B o o c k m a n n, *Der Deutsche Orden. Zwolf Kapitel aus seiner Geschichte*, München, 1989, S. 187s.

²⁸ Alfonsas iš Antekveros (1380–1416), Kastilijos karaliaus Jono I sūnus (iš Trastamaros šeimos), Aragono karaliaus Petro II anūkas; 1406–1416 Kastilijos karalystės regentas; mirus dėdei Martynui Aragono karaliui 1410 m., pretendavo į tą sostą; išrinktas Aragono karaliumi 1412 m. birželio 24 d. per *Compromiso de Caspe*. Žr.: A. R y d e r, A. J. T o r r e s F o n t e s, min. veik.

²⁹ Jonas (Juan) II (1404–1454), Kastilijos karalius (1406–1454).

³⁰ Katalina (Kotryna) iš Plantagenetų (1372–1418), anglų kunigaikščio Jono iš Gento (John of Gaunt) duktė, Kastilijos karaliaus Henriko (Enrique) III (1390–1406) žmona.

³¹ Katalina (m. 1439), Ferdinando I sūnaus Henriko žmona; Maria, Aragono karaliaus Alfonso V (1396–1458) (taip pat Ferdinando sūnaus) žmona.

³² Eleonora iš Albukerko (santuoka, 1395 m.).

³³ Alfonso V (gim. 1396, valdė 1416–1458); Jonas (gim. 1398); Henrikas, Santjagos ordino magistras (m. 1445); Sancho (m. 1416); Petras (m. 1439); Marija (1401–1445), Kastilijos karaliaus Jono II žmona; Leonora, Portugalijos karaliaus Eduardo (Duarte) (1433–1438) žmona, Alfonso Afrikiečio, Portugalijos karaliaus (1438–1481) motina.

gantes ut statum vestrum prosperum, quem dominus conservet incolumen, nobis sepius intimare curetis. Ceterum, cum dilectus miles Alfonsus Modarra, exhibitor presencium, peregre ad sepulcrum sacrum Jherosolimitanum gressus suos dirigit eciamque ad mundi partes diversas super certis negociis nostram honestatem tangentibus [et] suis expediendis, qui, si per vestre dominacionis terram transire contigerit, ob dicti domini regis, cui benivulus est et accept[us], amorem atque in[tu]itum nostre contemplacionis ipsum velit habere commendatum, prout vestris fieri desideratis in nostris territoriis, si casus fortuitus se offerret sc[i]li[cet] si quid in partibus istis placuerit, scribatis nobis, quem libenter adimplebimus. Datum³⁴

yo El infante

P Fer[nan]di

prašome, kad padarytumėte mums tokią malonę informuodami dažniau apie jūsų gerą būvį – tegul viešpats Dievas jus laiko sveiką. Be to, kai mylimasis riteris Alfonsas Mudarra, šio laiško nešėjas, keliauja į Jeruzalės Švenčiausiąjį Karstą ir vyksta į įvairias pasaulio sritis dėl reikalų, tinkančių mūsų garbei ir savo naudai, jeigu kartais jam tektų važiuoti per Jūsų valdomas teritorijas [prašome] dėl jūsų meilės minėtam ponui karaliui, kuris yra jam palankus ir mielas, ir dėl mūsų atsižiūrėjimo, jam padėti taip, kaip norėtumėte, kad mes padėtume vienam jūsų paveldėtojų, esančių mūsų teritorijose – jeigu tokiam tektų atvykti į šias sritis, rašykite mums ir mes pilnai, mielai padėsime. Duota

Štai aš Infantas

P. Fernandi

2

1411 m. spalio 19 d. Ambronais³⁵; Savoijos grafas Amadeus VIII siunčia linkėjimus Ferdinandui.

A. Barcelona, ACA, Cartas reales, D. Ferran I, caixa 1, No. 15. Perg. 25x30 cm [in dorso]: Illustri principi et consanguineo suo carissimo dompno Fernando Infanti Castelle et de Lara, duci Pennefidelis, Comiti de Alburquerque et de Mayorga ac domino de Castro et de Haro etc. (orig.); Salutatoria del conde de Savoya; al rrey de Aragon conde de Savoya (XV a.)

Publ. W. Paravicini, Fürschriften..., S. 919.

Illustri princeps et consanguinee carissime, litteras magnificencie vestre gratanter recepi, quibus vestri gratia mi-

Garsus kunigaikštis ir giminaitis mūsų mylimiausias! Gavus su malonumu jūsų didenybės laišką, kuriame jūsų malony-

³⁴ Data ir išdavimo vieta neįrašytos.

³⁵ Ambronay.

chi nunciastis continenciam status vestri sublimi, quem Deus prosperum conservet feliciter atque diu, celsitudinem vestram rogans, ut de ipso pervenientes me sepe litteris vestris placeat certiorare pro mei cordis exultacione felici. Et de meo statu, illustris princeps, unde scribitis libenter informari, deo prestante gaudeo corporea sospitate. Ceterum militi vestro domino Alfonso Mudarra ad santum sepulcrum et ceteras regiones ultramarinas tam peregre quam causa honoris acquirendi accedenti litteras meas passus generales et ceteros favores vestri contemplacione concessi, me offerens ad queque magnitudini vestre grata, quam dirigat altissimus exaudibiliter ad optata. Scriptum Ambroniaci die xix octobris. MCCCC xj°.

.. Comes Sabaudie³⁶, princeps, dux Chablaisij³⁷ et Auguste³⁸,

.. in Ytallia marchio³⁹ et comes Gebennensis etc⁴⁰..

bė pranešė pati turinti gerą padėtį – te- saugoja Dievas tokį laimingai bei ilgai. Prašome jūsų aukštybę, kad maloniai ir dažnai duotumėte žinias savo laiškais, džiugindami laime mano širdį. Apie savo paties būseną, dėl kurios jūs rašote, kad mielai praneščiau, garsus kunigaikšti, [galiu sakyti, kad] iš Dievo malonės gėriuosi fizine sveikata. Šiaip jau dėl jūsų apsižiūrėjimo esu suteikęs čia bendrus raštus ir apsaugos rekomendacinius laiškus bei kitas malones riteriui, jūsų ponui Alfonsui Mudarrai, kuris važiuoja į Švenčiausiąjį Karstą ir kitas vietas, esančias už jūrų, tiek kaip piligrimas, tiek kaip garbės ieškąs. Linkiu jūsų didenybei to, kas jūsų yra pageidaujama, tegul Aukščiausias Viešpats maloningai suteikia jūsų prašymus. Rašyta Ambronyje 1411 m. spalio 19 d.

Savojos grafas, kunigaikštis, Šable bei Aostos kunigaikštis, Italijos markgrafas ir Genfo grafas ir kt.

³⁶ Amadeus VIII (m. 1451), Savoijos grafas (1391–1416), vėliau kunigaikštis (1416–1439); antipopiežius Feliksas V (1439–), žr.: F. X. Seppelt, *Geschichte der Päpste von den Anfängen bis zur Mitte des zwanzigsten Jahrhunderts*, t. 4, München, 1957, S. 295–312.

³⁷ Šable – Aukštoji Savoja, į pietus nuo Lemano ežero.

³⁸ Aosta (Šiaurės Italija).

³⁹ Ivreos ponas. Dabar tas regionas yra Italijos Pjemonės dalis.

⁴⁰ Genfo grafas.

1411 m. lapkričio 2 d. Kasalas (Monferatas), Monferato hercogas Teodoras sveikina Ferdinandą.

A. Barcelona, ACA, Cartas reales, D. Ferran I, caixa 1, No. 12. Perg. 20x29 cm
[*in dorso*]: Illustrissimo principi ac excellentissimo domino, domino Fernando Infanti Castelle ac regni Castelle gubernatori⁴¹ etc. (orig.); Salutatoria del Marques de Montferrat; al rrey de Aragon marques de Monferad (XV a).

Publ. W. Paravicini, *Fürschriften...*, S. 919–920.

Illustrissime princeps et excellentissime domine, cum devote recommendationis affectu litteras vestras gratanter accepi, que de excellentie vestre etc. iocundo statu, michi optatam fecere notitiam, ex quo eidem excellentie summas reddo grates, cum dignata fuerit tam jocunda scribere nova, que animum meum ingenti leticia recrearunt. Significans itaque vobis me et illustres consortem meam marchionissam⁴², natum⁴³ et natam⁴⁴ meos cum tota mea curia jocunda sospitate potiri. Preterea strenuum militem dominum Alfonsum, quem michi vestre littere recomendant, libentissimo animo vidi, omnes itaque pro parte memorate vestre excellentie ad has partes venientes gratum michi foret videre et illos semper haberem singulis favoribus recommissos. Datum Casalis die secundo novembris M cccc xj^o.

Excellentie vestre devotus

.. Theodorus marchio Montis(er-rati)⁴⁵ ac Janue capitaneus etc⁴⁶.

Garsiausias kunigaikšti bei prakilniausias pone! Su malonumu bei tikros pagarbos jausmais gavau jūsų laišką, už kurį labiausiai dėkoju jūsų prakilnybei, nes jūs malonėjote rašyti tokias džiaugsmingas naujienas, kurios atgaivino mano dvasią didele laime. Todėl turiu ir aš Jums pranešti, kad mes su garsiaisiais savo žmona grafiene, sūnumi ir dukra bei su visais mūsų dvaro žmonėmis gėrimės linksma sveikata. Be to, labai miela man buvo matyti kilmingąjį riterį poną Alfonsą, kurį man pristatė jūsų laiškas. Todėl man būtų malonu priimti visus keliaujančius čionai jūsų minėtos prakilnybės vardu ir jiems suteikčiau ypatingas malones. Duota Kasale 1411 m. lapkričio antrą dieną.

Jūsų prakilnybei ištikimasis .. Teodoras Monferato markizas bei Genujos senjoras ir kt.

⁴¹ Kastilijos karalystės regentas Fernandas, 1406–1416.

⁴² Trečioji Teodoro žmona Margarita iš Savoijos-Achajos.

⁴³ Giangiacomo (Jonas Jokūbas) (1395–1445), antrosios Teodoro žmonos Joanos iš Baro sūnus.

⁴⁴ Sofija (m. 1431).

⁴⁵ Teodoras II (1381–1418), Bizantijos imperinės Palaiologos šeimos narys. Imperatoriaus Androniko II anūkas, žr.: D. M. Nicol, *The Last Centuries of Byzantium, 1261–1453*, Cambridge, 1993.

⁴⁶ 1409–1413, beveik Genujos respublikos diktatorius.

1411 m. lapkričio 6 d. Milanas, Milano kunigaikštis Jonas Maria Anglus Viskontis siunčia linkėjimus Ferdinandui Antekveriečiui.

A. Barcelona, ACA, Cartas reales, D. Ferran I, caixa 1, No. 14. Perg. 22x29 cm

[*in dorso*]: Illustri et precordialissimo consanguineo nostro dompno Fernando Infanti Castelle, domino de Lara, duci Pennesfideli, comiti de Alburquerque et de Mayorga ac domino de Castro et de Haro littere; Salutatoria del ducque di Mila; al rrey de Aragon duque di Milan.

Publ. W. Paravicini, *Fürschriften...*, S. 920–921.

Illustris et precordialissime consanguinee noster, gratiosas vestre consanguinitatis recepimus litteras de manu spectabilis viri Alfonsi Modarre, serenissimi domini .. Regis domestici ac alumpni serenissime domine Regine genetricis prefati domini .. Regis peregrinantis⁴⁷ ad sanctum Yerosolomitanum Sepulcrum. Quibus eadem consanguinitas gemino fungens offitio indicavit nobis, prefatorum dominorum Regis et Regine, vestri necnon preclarissime domine .. infantisse consorti vestre statum esse salubrem. Exquisivitque de nostro, de quo certifficari petiit sua curialitate pro ingenti sue mentis aplausu. Ad quas respondentes sic dicimus, quod immense letamur pretactorum dominorum .. Regis, .. Regine, vestrum et omnium vestrorum successus esse felices. Quos dirrigat et ad vota conservet ille sum[m]us principum princeps, cuius arbitrio totius seculi movimenta decurrunt. Eandem consanguinitatem ex intimis deprecantes, quatenus per omnes nuntios venientes ad has partes, nos sepe et sepius de

Garsusis ir labai širdingas mūsų giminaiti! Gavome jūsų giminystės laišką iš rankų garbingojo žmogaus Alfonso Muddaros, šviesiausiojo pono karaliaus tarnautojo ir šviesiausiosios ponios karalienės, minėtojo karaliaus motinos dvarišio, kuris vyksta kaip maldininkas į šventąjį Jeruzalės Kapą. Dėl dvejų pareigų tuose laiškuose jūsų giminystė yra paaiškinęs mums, kad jau minėtų ponų karaliaus ir karalienės, jūsų paties ir garbingiausios ponios .. infantos būseną yra sveika. Klausinėjote apie mūsų būseną; dėl savo riteriškumo jis siekė patikslinti su dideliu dvasios veržimu. Atsakydami į tą laišką sakome, kad mes didžiai džiaugiamės anksčiau minėtų ponų karaliaus, karalienės, jūsų paties ir visų jūsų sėkmingais pasiekimais. Tegu Aukščiausiasis Kunigaikščių Kunigaikštis, kurio įsakymu viso pasaulio nuteka judėjimai, juos tvarko ir išsaugo pagal jūsų prašymus. Jūsų giminystę giliai prašome, kad Jums neužtruktų mums laiškais informuoti kuo dažniau apie jau minėtųjų karališkųjų ponų,

⁴⁷ Keliauja čia kaip karaliaus, o ne Ferdinando žmogus.

predictorum dominorum regalium statu, vestro, dominarum, .. consortis et .. consororum vestrarum per vestras literas te non tedeat recreare. Si enim de nostro uti non ambigimus sentire delectat, noscat eadem consanguinitas predilecta, quod una^a cum illustre domina .. ducissa consorte nostra⁴⁸ altitonantis gratia grata corporum sospitate vigemus, itidem de .. regalibus antedictis vobisque vestrarumque omnium sentire jugiter affectantes. Prefatum vero Alfonsum cordialiter acceptavimus in recommendatione nostra eique fecimus liberi transitus literas per territoria nostra ac stricte recommendationis ad .. amicos nostros per quorum est territoria transiturus^b, parati in his et in ceteris nobis possibilibus vestris requisitionibus atque nutibus complacere. Datum Mediolani die sexto novembris. M cccc xj.

Johannes Maria Anglus dux Mediolani⁴⁹ etc.

Theodorus⁵⁰

jūsų paties ponių, žmonos bei pusseserių būseną, atvykstant į šias sritis su visais tais pasiuntiniais. Be to, jei Jūsų giminystė norėtų žinoti apie mus – esame įsitikinę, kad jums tai būtų smagu – tuomet sužinotumėte, kad kartu su garsiąja ponija kunigaikštyte, žmona mūsų, Aukštai-griaudžiančiojo malone, žydime puikia fizine sveikata, ir mes jaučiame simpatiją visiems aukščiau minėtiems karališkiesiems, jums ir visiems jūsų. Širdingai priėmėme minėtą Alfonsą mūsų globai, jam keliaujančiam per mūsų teritoriją suteikę laisvo pervažiavimo raštus, davėmė jam rekomendacinius laiškus, kad pervažiuotų per visas mūsų draugų valdomas žemes; mes esame pasiruošę sutikti su visais jūsų pageidavimais dėl šitų reikalų. Duota Milane 1412 m. lapkričio šeštą dieną.

Jonas Marija Angelas, Milano kunigaikštis ir kt.

Teodoras

^a *unaa*.

⁴⁸ Antonia Malatesta iš Riminio.

^b *transituruso*.

⁴⁹ Gian Maria Visconti, Milano kunigaikštis (tironas), 1402–1412.

⁵⁰ Teodoras de Salis, kunigaikštienės kancleris, 1402–1419.

1412 m. sausio 8 d. Buda, Romos ir Vengrijos karaliaus Zigmanto laiškas Ferdinandui.

A. Barcelona, ACA, Cartas reales, D. Ferran I, caixa 1, No. 11. Perg. 23x32 cm

[*in dorso*]: Serenissimo principi dompno Ffernando Infanti Castelle, domino de Lara, duci Pennefidelis, comiti de Alburquerque et Maioriga et domino de Castro et de Haro, consanguineo nostro carissimo; salutation del Rey Dungria; al rrey de Aragon del rrey de Ungria (XV a.); naujųjų laikų archyvistas: correspondencia 1412.

Publ. W. Paravicini, Fürschriften..., S. 921–922.

Sigismundus dei gracia Romanorum rex semper augustus ac Hungarie etc. rex⁵¹, illustrissimo principi dompno Fernando Infanti Castelle et domino de Lara, duci Pennefidelis, comiti de Alburquerque et de Mayorga ac domino de Castro et de Haro, consanguineo nostro carissimo, salutem et sincere caritatis continue incrementum. Dum exspectaremus ardenti desiderio de serenissimo principe Johanne rege Castelle consanguineo nostro carissimo et suo consobri-
rino ac illustrissima eius genetrice regina necnon de vobis ac infantissis vestris et consobrinis prosperos audire sospitatum et incolumitatum rumores, tandem sublatis longe tarditatis dispendiis apparuit strenuus miles Alfonsus Modarra, prefati regis familiaris, lator presencium, qui^a vota nostra iocunda relatione prevenie[ens litt]eris, quas misistis, votiva iocunditate nos certioravit. Superinde eidem Alfonso militi et sue comitive de securo providimus c[o]ndu[c]tu indubitata, tenentes fiduciam, quod vestrum delectat auditum, quotiens de felici sta-

Žygimantas, Dievo malone romėnų karalius, visuomet aukštai garbingas, Vengrijos karalius ir kt. sveikina ir nuolat linki nuoširdžios meilės augimo mylimiausiam mūsų giminaičiui, garsiausiam kunigaikščiui ponui Fernandui Kastilijos infantui, Laros viešpačiui, Pennefilio kunigaikščiui, Alburkerkės bei Majorkos grafui, Kastrofidezo bei Haro ponui. Stipriai trokšdami, laukiantys gerų naujienų apie sveikatą ir būklę šviesiausio kunigaikščio Jono Kastilijos karaliaus, mylimiausiojo mūsų giminaičio ir jo pusbrolio bei garsiausiosios jo motinos karalienės, taip pat apie jūsų paties, jūsų infančių ir giminių būseną, pagaliau, praėjus dideliame uždelsimui, pasirodęs yra pas mus kilnus riteris Alfonsas Modarra [Muddara], aukščiau minėto karaliaus tarnautojas, šito laiško nešėjas. Jisai laimingai sutvarko mūsų prašymus su jūsų laiškais, kuriuos mums atsiuntėte. Be to, tam pačiam riteriui Alfonsui su palyda jojo suteikėme aiškius apsaugos

⁵¹ Žigmantas Liuksemburgietis (1368–1437), Karolio IV sūnus, nuo 1387 m. – Vengrijos karalius, nuo 1410 – Romos karalius, nuo 1435 – imperatorius (J. K. H o e n s c h, min. veik.).

^a *que*.

tus nostri continencia vobis prospera nu[nt]iantu[r]. Scituri itaque, quod divina largiente clemencia a qua^b bona cuncta procedunt, nos simul cum^c serenissima coniuge regina⁵² et prole⁵³ nostris plena corporis sospitate in presenciarum vigere, quod utinam iugiter de prefatis rege et consobrino, regina ac de vobis et infantissis vestris et consobrinis placidis semper relatibus audiamus. Rogantes vos auffettione iocunda, ut de prefatorum regis et regine vestrarumque et domorum omnium vestrum felici continencia litteris vestris, si placet, crebro nos reddere certiores. Et insuper de nobis lator presencium in vive vocis expressione satisfacere poterit plenius votis vestris. Datum Bude octavo die mensis januarii anno domini millesimo quadringentesimo duodecimo, regnorum nostrorum Hungarie etc. vicesimo quinto, Romanorum vero secundo.

per dominum Johannem archiepiscopum⁵⁴ Joannem prepositum sancti Stephani⁵⁵

raštus, esą įsitikinę, kad tai Jūs sužinojė džiaugtumėtės, pranešus geras naujienas apie mūsų būseną. Todėl turėsite žinoti, kad šiuomet, dievo malonės pagalba, iš kurios kyla visi gerumai, mes kartu su šviesiausiaja žmona karaliene ir sūnum mūsų žydime pilna fizine sveikata – taip, kaip ir mes girdėjome apie jau minėtus karalių-pusbrolį, karalienę, jus patį, jūsų infantus bei švelnius giminaičius. Su džiaugsminga meile prašome Jus, jei tik-tai jums patiktų, kad mums praneštumėte dažnais laiškais apie jau minėtų karaliaus, karalienės, jūsų dvaro bei visų jūsų gerą būklę. Be to, šio laiško nešėjas galės savo žodžiais suteikti platesnių duomenų apie tokius dalykus. Duota Budoje, viešpaties metais 1412, mūsų valdžios Vengrijoje ir t. t. 25, romėnų karalavimo antraisiais metais, sausio aštuntą dieną.

per arkivyskupo Jono, šventojo Stepono probsto Jono rankas

^b *aqua*.

^c *simulcum*.

⁵² Barbora Ciliėtė (1392–1415), nuo 1404 m. – Zigmanto antroji žmona, Onos, Jogailos antrosios žmonos, pusseserė.

⁵³ Elžbieta (1409–1442), Alberto II Habsburgiečio žmona (1421).

⁵⁴ Jonas iš Konizsai (1387–1418), Esztergomo arkivyskupas, žr. J. K. H o e n s c h, min. veik., p. 86–106.

⁵⁵ Jonas iš Nova Civitas, šv. Stepono probstas.

1412 m. kovo 1 d. Praha, čekų karalius Venclovas sveikina Ferdinandą Alfonso Mudarros vizito proga.

A. Barcelona, ACA, Cartas reales, D. Ferran I, caixa 2, No. 136. Perg. 21x30 cm
[in dorso]: ... Fernando Infanti Castelle ..principi nobis sincere dilecto ..

Publ. W. Paravicini, Fürschriften..., S. 922–923.

Wenceslaus dei gracia Romanorum rex semper augustus et Boemie rex⁵⁶, illustri et magnifico Fernando infanti Castelle, duci Penefidelis etc., principi nobis sincere dilecto, salutem et mutue dileccionis continuum incrementum. Illustris et magnifice princeps, vestre dileccionis litteras, serenissimi principis domini .. Castelle, legionis etc. regis illustris fratris nostri carissimi, neptis vestri, serenissimeque inclite domine Katherine regine genetricis sue consequenterque vestrum et vestrorum prosperum statum continentes, maiestati nostre per nobilem Alfonsum Modorra, prefati fratris nostri carissimi familiarem domesticum, oblatas gratanter suscepimus, benigne audivimus et ipsarum tenorem impressimus plenarie menti nostre. Et ad hoc ut eciam deleccio vestra de statu nostro regali gaudium percipere possit et valeat speciale, eandem dileccionem vestram cupimus non latere, nos auspice domino una cum serenissima domina Sophia regina Boemie⁵⁷, consorte nostra carissima, necnon ceteris serenissimis et illustribus principibus fratri-

Venclovas, Dievo malone romėnų karalius, visuomet aukštai garbingas, Čekijos karalius ir kt. sveikina ir nuolat linki nuoširdžios meilės augimo mylimiausiam mūsų giminaičiui, garsiausiajam bei didingajam kunigaikščiui ponui Fernandui Kastilijos infantui, Penefelio kunigaikščiui ir t. t. Garsus ir didingas kunigaikšti, jūsų brangenybės laišką, kalbantį apie šviesiausiojo kunigaikščio .. Kastilijos, Leono ir kt. pono karaliaus mūsų brolio, mylimiausiojo jūsų brolėno, šviesiausiosios bei kilmingos ponios karalienės Katalinos, jo motinos, o paskui jūsų bei jūsų žmonių gerą būseną, perduotą mūsų didenybei per kilnųjį Alfonsą Modarrą [Muddarą], esantį anksčiau paminėto mylimiausiojo brolio dvaro tarnautojo, esame gavę su dėkingumu, maloniai išgirde. Mes pilnai turime to rašto naujienas omenyje. Kad jūsų brangenybei galėtų kilti ypatingas malonumas dėl mūsų karališkosios padėties, mes nenorime paslėpti tai, kad, Dievui globojant, mes kartu su šviesiausiaja ponija Sofija, čekų karaliene, mūsų brangiausia žmona, taipgi pat su kitais šviesiaisiais ir garsiais kunigaikščiais,

⁵⁶ 1361–1419; Karolio IV ir Onos iš Falco sūnus: J. S p e v a č e k, *Vaclav IV 1361–1419. K predpokladum husitske revoluce*, Praha, 1986.

⁵⁷ Sofija, Bavarijos hercogo Jono II dukra (1376–1425); Venclovo antroji žmona (1389).

bus et patruis nostris carissimis⁵⁸ corporea sospitate perfrui et gaudere et in successibus iuxta vota prosperare. Placeat igitur dilectioni vestre de vestro necnon vestrorum ut prescribitur statu felici maiestatem nostram tam litteris quam nuncciis vestris informari crebrius pro leticia singulari ex eo signanter, quod id ipsum de vobis et vestris non minus quam nobismetipsis audire plurimum affectamus. Prefatum etiam Alfonsum, quem cum familia sua ob specialis vestre dilectionis reverenciam per regna nostra ad (presens) pacifice et quiete transiturum securavimus, vobis recommendamus attente, desiderantes ex animo, quatenus eundem Alfonsum vobis nostre contemplacionis intuitu propensius commendatum suscipientes ipsum velit respicere, prout de dilectione vestra plene confidimus, favore speciali. Faciet enim in hoc dilectio vestra maiestati nostre complacenciam gratam valde plurimum et acceptam. Datum Prage die prima marcij regnorum nostrorum anno Boemie xlviiiij^o⁵⁹, Romanorum vero xxxvi^o.

Ad mandatum domini regis, Johannes de Bamberg⁶⁰

broliais bei pusbroliais mūsų mylimaisiais laimingai žydime fizine sveikata ir mums sekasi reikalai pagal mūsų prašymus. Tegul jūsų brangenybė malonėtų pranešti mūsų didenybei dažniau apie jūsų bei jūsų žmonių gerą būseną, kaip rašoma, tiek per raštus, tiek per pasiuntinius. Tokiu būdu mes ne mažiau džiaugsimės, girdėdami ypač apie jus ir jūsų žmones negu apie mus pačius. Mes rūpestingai pristatome jums jau minėtąjį Alfonsą, kuriam su jo draugais suteikėme leidimą pervažiuoti ramiai ir taikiai per mūsų valstybę dėl ypatingos mūsų pagarbos jūsų brangenybei. Visiškai įsitikinę jūsų meile, nuoširdžiai pageidaujame, kad jūs priimtumėte tą patį Alfonsą su ypatinga malone, nes jis turi palankesnę mūsų rekomendaciją. Tais atvejais jūsų brangenybė padarys mūsų didenybei tikrai puikiausią malonę. Duota Prahėje, mūsų viešpatavimo Čekijoje 48-ais metais, imperijoje tikrai 36-ais metais, kovo pirmą dieną.

Pono karaliaus įsakymu Johannes de Bamberg

⁵⁸ Vienintelis gyvas pusbrolis buvo Zigmantas, Vengrijos karalius. Galbūt čia rašoma pagal formą, o ne pagal realybę.

⁵⁹ Čekų karalius nuo 1363 m. birželio 15 d., o Romos – nuo 1376 m. liepos 6 d.

⁶⁰ Jonas iš Bambergo, čekų karaliaus kancleris.

1412 m. balandžio 8 d. Krokuva, Jogailos tarnai Kristynas Ostrovietis bei Zbignievas Brestietis džiaugiasi matę Alfonsą Mudarra, kuris buvo Krokuvoje karaliui išvažiavus į Vengriją.

A. Barcelona, ACA, Cartas reales, D. Ferran I, caixa 1, No. 13 Perg. 22 x 30 cm

[*in dorso*]: Illustrissimo principi ac domino, domino Fernando Infanti Castelle et domino de Lara, duci Pennefidelis, comiti de Albuquerque et de Maiorga ac domino de Castro et de Haro, domino nobis singulariter gracioso ..; Salutoria Mpnī qaldi Regis Polonye; al rrey de Aragon Rey de Pollen.

Publ. W. Paravicini, *Fürschriften...*, S. 923–924.

Illustrissimo principi ac domino, domino Fernando infanti Castelle et domino de Lara, duci Pennefidelis, comiti de Albuquerque et de Mayorga ac domino de Castro et de Haro, Cristinus de Ostrow⁶¹, castellanus et capitaneus Cracoviensis, et Sbigneus de Brzeszie⁶², marschalkus regni Polonie, recommendationem obsequendi humilem et sinceram. Illustrissime princeps, domine noster generosissime, coram serenitate vestra humili et certa relacione deferimus, quomodo strenuus et nobilis miles Alfonsus Mudarra, lator presencium, cum litteris serenitatis vestre curiam serenissimi principis ac domini, domini Wladislai regis Polonie Lytwanieque principis supremi et regni Russie domini etc.⁶³, fratris vestri carissimi, domini nostri generosissimi, in civitate Cracoviensi presencia personali visitans, mul-

Garsiausias kunigaikšti pone, pone Fernandai Kastilijos infante, Laros viešpatie, Penefielio kunigaikšti, Alburkerkės bei Majorkos grafe, Kastrofidezo bei Haro pone, Kristynas Ostrovietis, Krokuvos kaštelionas ir vietininkas bei Zbignievas Brestietis, Lenkijos karalystės maršalas, siunčia jums nuoširdų ir nuolankų raštą. Garsiausiasis kunigaikšti, pone mūsų kilniausiasis, jūsų Šviesybei stengiamės tikslingai ir kukliai informuoti, kad šio laiško nešėjas, kilnus ir kilmingas riteris Alfonsas Modarra [Muddara], atvykęs asmeniškai su jūsų Šviesybės laišku į Krokuva, į dvarą mūsų šviesausiojo kunigaikščio ir viešpaties, pono Lenkijos karaliaus bei Lietuvos Didžiausiojo kunigaikščio, Rusijos viešpaties ir t. t. Vladislovo, jūsų mylimausio brolio ir mūsų kilniausiojo pono, puikiai pranešė daugelį

⁶¹ 1352–1430, 1418–1428 m. Krokuvos seniūnas. 1385 m. buvo tarp tų lenkų didikų, kurie važiavo į Vengriją su Jogailos atstovais susitarti dėl Lietuvos ir Lenkijos unijos, žr.: I. Sulko w s k a - K r a s i o w a, Les conseillers de Ladislas Jagellon (1386–1434), *Acta Poloniae Historica* 42 (1980), s. 33–35; *Urządnicy małopolscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. A. Gąsiorowski, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1990, Nr. 381; *PSB*, t. XXIV, s. 564–566.

⁶² Ap. 1360–1425. Karaliaus preigūnas, rūpinęsis santykiais su vengrais: *PSB*, t. XVI, s. 457–458.

⁶³ Jogaila.

ta et grata veneracione digna de felici status continencia serenissimi principis domini .. regis ac consobrini vestri et illustrissime genetricis sue domine regine ac [de] infantissis consobrinis vestris, prefati domini regis sororibus, necnon carissima consorte ac liberis vestris ac de sospitate eorum sana perfruicione magnifice nunciavit, laudem et hono(r)em nominis vestri magna invalescencia referendo, serenissimo principe domino nostro rege predicto, domino nostro generosissimo, protunc cum in(v)ictissimo principe ac domino, domino Sigismundo rege Romanorum et semper augusto ac Ungarie rege etc., fratre suo carissimo, in partibus regni Ungarie post sanctam confederacionem et fraterne unionis concordiam inter ipsos factam et amicabiliter compositam moram trahente⁶⁴. Et quia, illustrissime domine, prescriptum dominum militem strenuum Alfonsum Mudarra honoris et laudis vestre fervidum comperimus zelatorem, dominacioni vestre supplicamus humiliter et sincere, quatenus nostri contemplacione servicij eundem nobilem et strenuum militem dignemini habere generosius recommissum, nobis in eo, domine illustrissime, specialem gratiam faciende. Datum Cracovie anno domini millesimo cccc xij^{mo} octavo die mensis aprilis.

gerbiamų žinių apie šviesiausiojo viešpaties karaliaus (jūsų pusbrolio) ir garsiausios jo motinos ponios karalienės, infantų pusseserių jūsų, paminėto karaliaus seserų, bei mylimiausios jūsų žmonos ir vaikų sveiką būseną. Su dideliu stiprumu pranešė apie jūsų vardo garbę bei šlovę. Tuo metu jau paminėtasis šviesiausias kunigaikštis karalius, mūsų kilniausias viešpats dar buvo pasilikęs Vengrijos karalystės srityse su nenugalmiausiuoju kunigaikščiu bei ponu, ponu Žygimantu romėnų karaliu visuomet aukštai-garbingu, Vengrijos karaliumi ir kt., broliu savo mylimiausiuoju. Neseniai jie buvo draugiškai sudarę šventą sutartį ir broliškosios taikos santarvę tarpusavyje. Garsiausias pone, sužinoję, kad jau minėtas ponas kilnus riteris Alfonsas Modarra [Muddara] yra jūsų garbės ir šlovės uolus šalininkas, mes kukliai ir nuširdžiai prašome jūsų prakilnybės, kad malonėtumėte suteikti mums ypatingą malonę, priimdami, garsiausias pone, minėtąjį kilnų riterį dėl paslaugos, kurią jis mums yra padaręs. Duota Krokuvoje, viešpaties metais 1412, balandžio aštuntą dieną.

⁶⁴ Tuomet Jogailos Krokuvoje nebuvo: A. G a s i o r o w s k i, *Itinerarium króla Władysława Jagielly 1386–1434*, Warszawa, 1972. Lubovlos taika, 1412 03 15 (pokalbiuose dalyvavo ir Ostrovietis bei Brestietis).

1412 m. gegužės 1 d. Kaunas, Vytautas, Lietuvos didysis kunigaikštis, sveikina Ferdinandą, „labai tolimos šalies“ valdovą.

A. Barcelona, ACA, Cartas reales, D. Ferran I, caixa 1, No. 10. Perg. 21x29 cm [*in dorso*]: Preclaro principi domino Fernando Infanti Castelle, domino de Lara, duci Ponefidelis, amico nobis in Christo multum carissimo .. presens ..; Salutatoria Vittwdi al rrey de Aragon Duque Vitold.

Publ. W. Paravicini, Fürschriften..., S. 925.

Preclaro principi domino Fernando Infanti Castelle et domino de Lara, duci Penefideli etc. Amico in Christo nobis carissimo Allexander alias Witowdus dei gracia princeps maior Lithwanie et Russie etc. salutem et perfectam in Christi nomine caritatem. Veniens ad nostrum conspectum nobilis ac strenuus vir miles Alfonsus, presencium exhibitor, quem litteris vestris ad Sepulcrum Christi proficiscentem pro sue salutis remedio et causa rei militaris didicimus recom[m]isum, nobis de vestri et vestrorum sanitate et prosperis successibus retulit, prout et idipsum vestris in litteris vidimus contineri. Sane audivimus libentissime de tam longi[n]quis mundi partibus vos nobis in caritate Jhesu Christi coniunctos et quod fortuitis felicitatis eventibus ab altissimo fruimini⁶⁵. Nam et nos ipsi deo nostro agentes gratias in fidei sancte augmento debita fungimur corporea sospitate. Altissimus igitur personam vestram conservare dignetur

Garbingajam kunigaikščiui ponui Fernandui Kastilijos infantui, Laros ponui, Penefelio kunigaikščiui ir t. t., draugui mūsų Kristuje, mylimiausiam Aleksandras, kitu vardu Vytautas, Dievo malone Lietuvos ir Rusijos didesnysis kunigaikštis linki sveikatos bei Kristaus vardu tobulos meilės. Mūsų akivaizdoje kilmingas ir kilnus vyras riteris Alfonsas, šio laiško pristatytojas, kuris (kaip iš jo [rekomendacinio] laiško sužinojome) dėl savo paties išgelbėjimo ir kažkokių karinių reikalų važiuoja prie Kristaus kapo, mums pranešė apie jūsų paties ir jūsų giminės būklę bei sėkmingus pasiekimus. Jūsų laiške taip pat minimos tokios pat naujienos. Tikrai mes kuo mielčiausiai girdėjome apie Jus, apjungtus su mumis Jėzaus Kristaus meilėje ir gyvenančius tokiose tolimose pasaulio srityse, ir apie geras likimo dovanas, gautas iš Aukščiausiojo Viešpaties. Mes taip pat dėkojame mūsų Dievui už tai, kad turime reikalingą fizinę sveikatą ir kad šventoji tikyba klesti [pas mus]. Tegul Aukščiausiasis Dievas malonėtų ginti Jūsų asme-

⁶⁵ Vytautas pabrėžia savo krikščioniškumą prie užsienio karaliaus.

propellendo hostem sancte fidei parcium
illarum incurssu hostiali atque fero. Da-
tum in castro nostro Cowno⁶⁶ prima die
mensis may anno domini millesimo
cccc^o xij^o.

S Ja. scriptor⁶⁷

nybę, kai Jūs puolate priešišku ir negai-
lestingu puolimu šventosios tikybos prie-
šus, esančius tose žemėse.

Duota mūsų pilyje Kaune, viešpaties
metais 1412, gegužės pirmą dieną.

Jokūbas, raštininkas

9

1412 m. gegužės 29 d. Suceava⁶⁸, Moldavijos vaivados Aleksandro laiškas
Ferdinandui.

A. Barcelona, ACA, Cartas reales, D. Ferran I, caixa 1, No. 9. Perg. 25x29 cm

[*in dorso*]: Serenissimo principi domino Fernando in fanti Castelle, domino de Lara,
Duci Penne fidelis, comiti de Alburkeke et Mayorga, et domino de Castro et de Hara
domino, et amico nobis veraciter honorando hec dicta; al rrey de Aragon Alexandro
Wwioda

Publ. W. Paravicini, *Fürschriften...*, S. 925–926.

Domino Fernando in fanti Casstelle,
domino de Lara, duci Penne fidelis, co-
miti de Alkurkeke et domino de Castro
et de Hara, Allexander woy(wo)da Mol-
daviensis⁶⁹ tocius amicitie cotinum in
crementum cum salute. Vestre enoda-
mus regie magestati proponentes, quod
nobilis vir dominus Alfoncius Mudarra
milesque strenuus ad nostrum perve-
niens presenciam aliquibus nobiscum die-
bus commorans. Quibus peractis diebus
sano nostro cum conductu honorifice-
que pertransivit. Datum in Socgitervia
in die sancte Trinitatis anno domini mil-
lesimo quadringentesimo duodecimo.

Viešpačiui Fernandui Kastilijos infan-
tui, Laros ponui, Kunigaikščiui Penefie-
lio, Alburkerkės grafui ir Kastrofedzio
bei Haro ponui Aleksandras, Moldavijos
vaivada, sveikina, [linkėdamas] pastovaus
pilnos draugystės augimo. Išaiškiname
Jūsų Didenybei pranešdami, kad kilmin-
gas vyras ponas Alfonsas Mudarra, kil-
nus riteris, atvykęs pas mus, praleido
porą dienų mūsų dvare, o paskui, pra-
ėjus toms dienoms, jis garbingai išvyko,
gavęs mūsų apsaugos raštus. Duota Su-
ceavoje, 1412 Viešpaties metais, švento-
sios Trejybės dieną.

⁶⁶ Kaunas. Pagal J. Purco duomenis, 1412 04 17 Vytautas buvo prie Ragainės, o 1412 05 15 – Trakuose. Kaunas yra pakeliui tarp Prūsijos bei LDK sostinės – J. P u r c, *Itinerarium Witolda...*, s. 93.

⁶⁷ Kanceliarijos sekretorius Jokūbas iš Glinianų, žr.: M. K o s m a n, *W kancelarii wielkiego księcia Witolda, Orzel i pogon. Z dziejów polsko-litewskich XIV–XX w.*, Warszawa, 1992, s. 124, 130; W. S e m k o w i c z, *Miscellanea archiwalne. Przywileje Witolda dla Moniwida, starosty wileńskiego i testament jego syna Jana Moniwidowicza, Ateneum Wileńskie*, 1.2 (1923), s. 259–260, kur 1409 05 23 Jokūbo signuotame dokumente taip pat minimas Vytautas *duz maior Lithuanie et Russie*.

⁶⁸ Siučava, Moldavijos kunigaikštystės sostinė, dabartinės Rumunijos šiaurės rytų srityje.

⁶⁹ Aleksandras Gerasis, Jogailos šalininko Romano moldovų vaivados sūnus, Gedimino proanūkis.

[1434 06–1435 12 31] Bazelis.

Lenkų ambasadorius Mikalojus Lasockis praneša Kastilijos karaliui Jonui apie Vokiečių ordino priešiskumą lenkų–lietuvių valstybei.

A. Fürstliches Waldberg-Zeil'sches Gesamtarchiv, Schloß Zeil, Leutkirch, ZAMs 28 [anksčiau Ms 4098]: *Magna mendacia [data] per N. Lantsosky ambassiatorem Regni Polonie in concilio Basiliensi data ambassiatoribus serenissimi Regis Castelle et Legionis [Didieji melai, kuriuos Lenkijos karalystės ambasadorius prie Bazelio Suvažiavimo Mikalojus Lasockis prabilo Kastilijos bei Leono karaliaus atstovams]*.

Publ. Tiktai iš dalies: K. Forstreuter, Eine polnische Denkschrift auf dem Konzil in Basel, *Zeitschrift für Ostforschung*, 21 (1972), S. 684–696 (perspausdinta iš p. 693–696).

Reg. B: *Die Berichte der Generalprokuratoren des Deutschen Ordens an der Kurie* 4:2, herausg. K. Forstreuter ir H. Koeppen (*Veröffentlichungen der niedersächsischen Archivverwaltung*, 37), Göttingen, 1976, No. 755, pp. 827–828; E. Weise, Die Staatsschriften des Deutschen Ordens in Preussen im 15. Jahrhundert. Erster Band: *Die Traktate vor dem Konstanzer Konzil 1414–1418 über das Recht des Deutschen Ordens am Lande Preussen (Veröffentlichungen der niedersächsischen Archivverwaltung, 27)*, Göttingen, 1970, p. 32–33. Plg. kitą M. Lasockio Bazelyje pasakytą kalbą: K. Grodziska, Mikołaja Lasockiego obrona pamięci króla Władysława Jagiełły na soborze bazylejskim, *Cracovia-Polonia-Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, red. W. Bukowski i in., Kraków, 1995, s. 345–353.

Regnum Polonie est situatum in finibus cristianorum et tendit partim ad occidentem, partim ad septentrionem, quia est latissimum. Ex parte christianorum confinat cum regno Hungarie, Bohemie, Almania ut ducatu Saxonie. Ex parte infidelium confinat cum magna Tartaria, partim cum Turkia, cum magno imperatore videlicet Thurcorum, cum magna Rusia, que licet sit christiana, de obe-

Lenkijos karalystė, kuri yra krikščionių [kraštų] pasienyje, driekiasi iš dalies į vakarus, iš dalies į šiaurę, nes jinai labai plati⁷⁰. Krikščionių pusėje ji turi bendrą sieną su Vengrijos, Čekijos karalystėmis, Vokiečių žeme, būtent su Saksonijos kunigaikštyste. Prie pagonių sienų turi tokius kaimynus kaip Didžiąją totorių imperiją, ir iš dalies Turkiją, t. y. didįjį turkų imperatorių, taip pat turi sieną su Didžiąja Rusija. Nors Rusija yra krikščioniška šalis, tiky-

⁷⁰ *fines christianitatis*: tai popiežių Grigaliaus VII (1073–1085) ir Inocento III (1198–1216) mintis, kuri Vengrijoje bei Lenkijoje gavo tautinį atspalvį – šios tautos save laikė tikybos gynybine siena: P. W. K n o l l, Poland as *antemurale christianitatis* in the Late Middle Ages, *The Catholic Historical Review* LX, 1974, p. 381–401; *Dziesięć wieków Europy. Studia z dziejów kontynentu*, red. J. Zarnowski, Warszawa, 1983; J. T a z b i r, *Przedmurze chrześcijańskiej Europy. Mity a rzeczywistość historyczna*, Warszawa, 1987.

diencia tamen grecorum quo ad fidem, in temporalitate autem pro maiori parte subest regno Polonie, patria quidem amplissima et ditissima, ex qua omnes pelles sobolinorum, armelinorum, mardminorum proveniunt. Confinat etiam cum Litwania, que olim fuit infidelis, nunc autem catholica, de qua infra dicitur.

Hoc regnum est amplissimum et in rebus opulentissimum, habens fluvium decurrentem per medium regni, vocatum Vandalus. Inde dicti fuerunt Vandallite, qui superiore tempore usque ad Hispanias descenderunt. Et sicut historie nostre tradunt, dictus fluvius vocatus est Vandalius a Vanda, filia unius regis, que in ipso flumine submersa dicitur et inde cepit nomen Vandalus. Habet etiam dictum regnum utrumque latus maris mediterraneum et oceanum et per utrumque navigat et in orientem et occidentem. Habet ultra triginta duces subiectos sibi. Comites non habet preter unum comitem palatinum regni. Habet XII palatinos regni in quorum manibus est omne regimen, sine quorum consilio rex nichil potest decernere, maxime in re ardua, qui etiam habent potestatem

bos reikalais priklausanti nuo graikų, politiškai didžioji jos dalis priklauso Lenkijos karalystei. Ši šalis esanti labai didelė, labai turtinga, o iš jos keliauja visi sabaļų, šermuonėlių bei kiauinių kailiai⁷¹. Lenkija taip pat turi bendrą sieną su kadaise pagoniška, o dabar katalikų tikėjimą išpažįstančia Lietuva. Apie ją bus tolesnė kalba.

Ši karalystė yra labai didelė ir ištekliais turtingiausia. Per jos vidurį teka upė, vadinama Vandalus [Vysla] vardu. Šis pavadinimas suteikiamas vandalams, kurie seniausiais laikais nukeliavo iki ispanų kraštų⁷². Pasak mūsų istorikų, ta upė gavo savo vardą „Vandalus“ nuo Vandos, buvusios kažkokios karalaitės, kuri, anot pasakojimų, nuskendo šioje pačioje upėje, o dėl to upė ir vadinasi Vandalus⁷³. Minėtąją karalystę skalauja abi jūros, būtent viduržemių [Baltijos] jūra ir okeanas, per abi jūras galima plaukti tiek į Rytus, tiek į Vakarus. Karalystei priklauso daugiau nei trisdešimt kunigaikščių. Grafų neturi jokių, išskyrus vieną karalystės vaivadą⁷⁴. Karalystėje yra dvylika vaivadų, kurie valdo viską ir jiems nesutikus, karalius nieko negali spręsti, ypač sunkiais reikalais, nes jie turi valią

⁷¹ *Magna Russia* – Šiaurės Rusia (graikų k. šaltiniai mini *Megale Rhosia*); apie kailių verslą žr.: J. Nelson, *Treasures from the Land of Darkness*, Cambridge, 1984.

⁷² *Vysla-Vandalus*, žr.: *Kronika wielkopolska, Monumenta Poloniae Historica*, seria 2, t. 8, Warszawa, 1970, s. 9. Vertimas į rusų kalbą: *Великая хроника о Польше, Русь и их соседи в XI–XIII в.*, сост. В. Л. Янин, Москва, 1987, с. 57, 58; J. Strzelczyk, *Wandalowie i ich afrykańskie państwo*, Warszawa, 1992; ispanai kaip vandalai – B. Reilly, *The Medieval Spains*, Cambridge, 1993, p. 7–10.

⁷³ Ten pat. Žr. taip pat: K. F. Kumieneckii, Podanie o Wandzie w swietle źródeł starożytnych, *Pamiętnik literacki XXII–XXIII (1925–1926)*, 47 s.; Kadłubeko kronikos duomenys: *Monumenta Poloniae Historica*, red. Polska Akademia Umiejetności, 6 t., Lwów-Kraków, 1864–1893, t. 2, p. 258; Długosz I, p. 132.

⁷⁴ *comes palatinus, wojewoda* – genties karo vadas, paskui tapo Lenkijos karalystės provincijos valdovu.

regem iudicandi et privandi, ubi sine consilio ipsorum agere vellet in rebus arduis. Habet multos prelatos, qui sunt in consilio regis, sine quorum presencia nichil concludi potest, qui preferuntur in votis et locis omnibus ducibus et palatinis. Clerus multum honoratur, quia fere omnes sunt nobiles et coniuncti sanguine cum secularibus.

Habent cerimonias devotissimas et multa ieiunia. Prelati tenent magnum statum et hospitalitatem amplissimam.

Populus ibidem devotissimus, sed ad resistendum hostibus sevissimus. Maior pugna eorum est cum imperatore Tartarorum potentissimo, cuius inexstimabilis potencia dicitur adeo, ut exercitus suus non per milia, sed miliones possit computari, nec sibi posset resisti nisi per artem. Nam licet rex Polonie sine aliquo stipendio possit campum facere de ducentis milibus armatorum equestrium omnium fere nobilium et aliorum pedestrium innumerabilium, tamen tanta est potencia illius imperatoris, ut sine comparacione in multo excedat. Oportet ergo pugnare cum eis per artem, id est cum curribus armatis. Iamque

karalių nuteisti ir iš jo atimti sostą, jeigu jis bando nuspręsti svarbius reikalus, nesitardamas su vaivadamis. Šalyje yra daug bažnyčios pareigūnų, kurie dalyvauja karaliaus taryboje, o be jų nieko negalima nuspręsti, ir jie turi aukštesnę įtaką balsavime ir vietose, nei visi kunigaikščiai bei vaivados⁷⁵. Dvasininkija labai gerbiama, nes beveik visi bažnyčios pareigūnai yra didikų kilmės ir susigiminiavę su pasaulietiškosios valdžios veikėjais.

Vyksta kilmingos, labai pamaldžios apeigos ir dažnai pasninkaujama. Bažnyčios pareigūnai patiria didelę pagarbą ir yra didžiai svetingi.

Tenai tauta labai pamaldi, bet su priešais kovoja kuo žiauriausiai. Didesnė jų kova vyksta su labai galingu totorių imperatoriumi, kurio nesuskaičiuojamos pajėgos yra tokios, kad galima skaičiuoti jo karius ne tūkstančiais, bet milijonais, o prieš jį negalima kovoti be gudrumo⁷⁶. Nors Lenkijos karalius gali sušaukti be atlyginimo du šimtus tūkstančių raitelių, beveik visus esančius didikų kilmės, be nesuskaitomo pestininkų skaičiaus, tojo imperatoriaus jėga yra tokia, kad jis turi nepalyginamai daugiau karių. Todėl tenka kovoti su jais gudriomis priemonėmis, būtent ginkluotais kovos vežimais⁷⁷. Nes jau

⁷⁵ *duodecim discreiores et lucupletiores ex se eligebant: Kronika wielkopolska...*, p. 8, 12; *profecti provinciarum, woyowodas* – A. P r z e d z i e c k i, min. veik., p. 133–134; rada panów – K. G o r s k i, *The Origins of the Polish Sejm, Communitas, princeps, corona regni. Studia selecta*, Warszawa-Poznań-Toruń, 1976, s. 57–58; J. B a r d a c h, *Historia państwa i prawa Polski do roku 1795*, I, Warszawa, 1957.

⁷⁶ M. Ż d a n, *Stosunki litewsko-tatarskie za czasów Witolda, Ateneum Wileńskie*, VII:3–4, 1930, s. 529–601; J. T y s z k i e w i c z, *Tatarzy na Litwie i w Polsce. Studia z dziejów XIII–XVIII w.*, Warszawa, 1989, s. 110–143; И. Б. Г р е к о в, *Восточная Европа и упадок Золотой орды (на рубеже XIV–XV в.)*, Москва, 1975, с. 237–310.

⁷⁷ P v z., 1435 09 Pabaisko kautynėse castrum curruum: *Liv, Est- und Curländisches Urkundenbuch*, hrsg. von F. G Bunge, nebst Regesten, t. 8, Aalen, 1974, VIII, Nr. 986, p. 598; žr.: *Zarys dziejów wojskowości polskiej do roku 1864*, I: *Do roku 1648*, Warszawa, 1965, s. 163; J. T a r n o w s k i, *Consilium rationis bellicae*, oprac. J. Sikorski, Warszawa, 1987, s. 53.

quadraginta anni lapsi sunt, quod rex Polanie ab illis partibus seu plaga Tartarorum habet suum exercitum armatum dictis curribus, videlicet decem milia equitum et XX. milia peditum, nec a dictis quadraginta annis citra umquam reversus fuit dictus exercitus ab illa plaga. Nam si dictus exercitus pro aliquo modico tempore cassaretur seu revertetur, totum regnum Polonie et Hungarie et Bohemie esset in cinere, sicut superioribus temporibus factum fuit, sicut cronice nostre tradunt et Ungarorum. Iamque ipse rex Polonie a dictis quadraginta annis citra ultra trecenta castra in terris dictorum Tartarorum medietate dicto exercitu construxit eciam invito dicto imperatore. Nam quociens ipse imperator invadit dictum exercitum nostrum cum sua maxima multitudine exercitus, ipse claudit se in ipsis curribus armatis habentibus ultra decem milia bombardarum magnarum et parvarum, cum quibus resistunt dictis infidelibus, quibus bombarde sunt incognite. Nam facilius posset expugnari quecumque civitas fortissima quam illi currus sic armati, qui eciam, si obsiderentur per quamcumque potenciam maximam, posset ire de loco ad locum, ubi placet eis. Et nisi esset hec ars currium, regnum Polonie et alie partes vicine essent in magno periculo.

praėjo keturiasdešimt metų, kai prie tų sričių arba totorių krašto Lenkijos karalius ginkluoja savo kariuomenę (t. y. dešimt tūkstančių raitelių ir dvidešimt tūkstančių pėstininkų) su minėtais vežimais⁷⁸, ir per visus tuos minėtus 40 metų ta kariuomenė nė karto negrižo iš to krašto, nes jei ši minėta kariuomenė bent trumpam laikui būtų nutraukus karą arba pasitraukus iš tos srities, visos Lenkijos, Vengrijos, Čekijos karalystės būtų buvusios išdegintos, kaip ir buvo sugriauta ankstesniais laikais pagal mūsų ir vengrų kronikų duomenis⁷⁹. O pats Lenkijos karalius per tuos 40 metų pastatė daugiau kaip tris šimtus tvirtovių jau minėtojo imperatoriaus žemių viduryje, nors imperatorius to nenorėjo. Nes kiek kartų tas imperatorius pats užpuolė mūsų karius su savo didele, nesuskaitoma jėga, Jis [karalius] apšautė tais pačiais ginkluotais vežimais, kurie turėjo daugiau kaip dešimt tūkstančių didesnių ir mažesnių patrankų. Patrankomis buvo kovojama prieš netikinčius, nes jiems tokie ginklai net nebuvo žinomi. Nes bet kuris iš stipriausių miestų buvo nugalimas greičiau, negu tokie ginkluoti vežimai, kurie net didžios jėgos užpulti, galėjo persikelti nuo vienos vietos į kitą, kur jiems būtų patogiau kovoti. Jeigu tokių vežimų nebūtų buvę, Lenkijos karalystei ir jos kaimynams būtų kilęs didelis pavojus.

⁷⁸ 1397 m. Vytautas nugalėjo totorius prie Dono upės: *Annales sen Cronicae incliti Regni Polonice*. liber X, ed. D. Turkovska, Warszawa, 1985, p. 22. M. Ż d a n, Stosunki..., p. 540–543.

⁷⁹ Długosz VII, Warszawa, 1975, s. 11–29, vengrų kronikos: *Scriptores rerum hungaricarum* I, 570; *Der Mongolensturm. Berichte von Augenzeugen und Zeitgenossen 1235–1250*, hrsg. H. Goeckenjan, J. R. Sweeney, Graz-Wien-Köln, 1985; G L a b u d a, Wojna z tatarami w roku 1241, *Przegląd Historyczny* 50, 1959; M. P l e z i a, Historia tartarorum, *Studia Źródloznawcze*, 15, 1971.

Et quantum hec coniecturari possimus, non transibunt XXV anni, quod median- te dicto exercitu currium propellemus dictos Tartaros ultra mare, nec aliter christianitas ab illis infidelibus posset esse secura, donec ipsi infideles ultra mare propellantur. Cum quanto autem labore et expensa hec fiant, unusquisque considerare poterit. Utinam alii christiani principes, maxime imperator, qui semper fuit inimicissimus illi regno, non da- rent impedimentum, iam ipsi infideles ul- tra mare fuissent profligati et christianitas ab illa parte esset secura. Illi infideles sunt adeo crudeles et inhumani, ut eciam carnes equorum comedere et sangui- nem bibere non abhorreant.

Multa essent dicenda de crudelitate et multitudine atque cerimoniis illorum infidelium, sed tempus non patitur.

Ab alia parte dicti regni versus sep- trionem confinatus una patria vocata Lit- huania, olim barbara, nunc vero catho- lica, unde collendissime ac sanctissime memorie rex, pater moderni regis, origi- nem traxerat. Patria illa est maxima et latissima, habens plures principes sub se et duces maximos, sed solita est per unum, qui vocatur magnus dux Lithwa- nie, gubernari, quemadmodum fuit rex noster prefatus antequam vocatus esset ad regnum et ad fidem catholicam.

Gens illa habuit mirabiles supersticio- nes. Nullam habuit legem, sed quidquid pro uno die in ortu solis occurrebat, sive

Mūsų galva, jeigu galima taip spėti, kai praeis dar 25-eri metai, tokių vežimų ka- riuomenės dėka mes išvaysime minėtus turkus už ribų, nes kitaip krikščionių pa- saulis niekadoms nebus saugus, kol patys netikėliai nebus išvaryti už jūrų. Kiekvie- nas gali įsivaizduoti, kiek darbų, kiek lėšų reikės, siekiant tokio tikslo. Jeigu kiti krikščioniški kunigaikščiai, įskaitant ir [šv. Romos] imperatorių, kuris visuo- met buvo labai priešiškas tos karalystės atžvilgiu, mums nebūtų trukdę, tie neti- kėliai jau seniai būtų pabėgę už jūrų, o krikščionims nebūtų jokios grėsmės ki- lusios iš tų sričių. Tie netikėliai yra tokie žiaurūs bei nežmoniški, kad nebijo net arklieną valgyti ir kumelės pieną gerti.

Galima būtų daug ką kalbėti apie ne- tikinčiųjų žiaurumą, gausybę ir jų apei- gas, bet nėra laiko tai paaiškinti.

Kitoje karalystės pusėje Lenkija turi bendrą sieną šiaurėje su viena tėvonija, Lietuva vadinama, kuri kadaise buvo pa- gonių, o dabar jau katalikų šalis, iš kurios kilo gerbiamiausiasios ir švenčiausios at- minties karalius, dabartinio karaliaus tė- vas⁸⁰. Ta tėvonija yra labai didelė ir pla- ti, turinti daugelį kunigaikščių ir didžiųjų didikų, tačiau valdoma tiktai vieno, kuris vadinasi didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu. Toks ir buvo jau minėtas karalius prieš tai, kol buvo pakviestas į karalystę ir katalikų tikėjimą⁸¹.

Tauta turėjo daug stebėtinų prietarų. Jokios sutarties su Dievu neturėjo, to- dėl, ką jie matė saulei tekant, ar tai būtų

⁸⁰ Būtent Jogaila, Vladislovo III tėvas.

⁸¹ Čia ginčijamasi dėl Jogailos statuso po 1385 ir 1392 m.

serpens, gallus, equus vel huiusmodi, illud pro deo credebant. Sic qualibet die alios et alios deos habuerunt. Ignem eciam ardentem continuo habuerunt sine intermissione, quem eciam colebant. Habuerunt silvas sanctas, ad quas nullus attingere poterat propter demonum custodias preter sacerdotes ipsorum. Mortui comburebantur, non sepeliebantur. Principes ipsorum, quandocumque moriebantur, statim comburebantur cum uxore, eciam viva, et familiari et equo, quem magis diligebat, sic ille mortuus, isti vivi comburebantur, et similia multa, que longum esset enarrare.

Hec gens multum bellicosa regnum Polonie fortissime impugnabant, et ab illa plaga illud regnum quasi totum || desolatum fuit ab illis infidelibus nec regnum ipse sibi resistere poterat propter impedimenta aliorum hostium infidelium, puta Tartarorum, qui eciam regnum ipsum ab alia parte impugnabant. Demum regnum ipsum non valens utrique potencie resistere et audito, quod ordo Theutonicorum cum nigra cruce esset institutus contra infideles, misit pro eis et tradidit eis multa castra et civitates et terras in confinibus illorum infidelium, ut ipsi cruciferi ab una parte, regnum autem ab alia ipsis resisterent. Sicque fratres ipsi cruciferi Pruteni sunt infra limites regni Polonie,

gyvatė, gaidys, arklys, ar panašai, tuo gyvuliu jie tikėjo vienai dienai kaip Dievu. Kitomis dienomis turėjo kitokius dievus. Net ugnį laikydavo nuolat degančią be pertraukos, ir ją gi dievino. Turėjo šventus miškus, į kuriuos dėl velnių sargybos niekam nebuvo leidžiama įeiti, išskyrus kunigus. Savo mirusius degino, bet nelaidojo. Kunigaikščius degino tuoj po mirties kartu su žmona, nors ji dar gyva, su tarnu ir arkliu, kuriuos jis labiausiai mylėjo, ir tokiu būdu jis miręs, o jie dar gyvi buvo deginti. Galėčiau kalbėti apie daugelį panašių dalykų, bet reiktų ilgesnio laiko⁸².

Ši labai karinga tauta stipriausiai puldavo Lenkijos karalystę, ir ši karalystė buvo visiškai užleista tose srityse tais pačiais pagonimis, o pati karalystė negalėjo gintis prieš juos, nes kiti netikėliai, būtent totoriai, tam trukdė, taip pat puolantys Lenkiją iš tos pusės. Galiausiai karalystė negalėjo gintis nuo abiejų galių ir dėl to, išgirdusi, kad vokiečių juodojo kryžiaus ordinas buvo sukurtas kovoti prieš pagonis, karalystė jį pakvietė ir jam suteikė daug pilių, miestų ir žemių, esančių prie sienų su pagonimis, kad iš vienos pusės kryžiuočiai, iš kitos karalystės [gyventojai] galėtų jiems pasipriešinti. Tokiu būdu tie prūsų broliai-kryžiuočiai susikūrė Lenkijos karalystės viduje,

⁸² Bendrai žr.: W. M a n n h a r d t, *Letto-Preussische Götterlehre*, Riga, 1936; *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*, I: *Nuo seniausių laikų iki XV amžiaus pabaigos*, sud. N. Vėlius, Vilnius 1996; *Annales seu...*, p. 165: *sub anno 1387*; Jeronimas iš Prahos; apie šventuosius miškus: J. C a b a r e t d'O r v i l l e, *La chronique du bon duc Loys de Bourbon*, sud. A. M. Chazaud, Paris, 1876, p. 65: *saints bois (que ainsi ils appellent) des pins, ou ils consommoient les corps de leurs morts par feu, et en faisoient sacrifice*; *Полное собрание русских летописей*, т. II, Москва, 1962, с. 817.

nec postea castra ipsa regno restituere volebant nec volunt, pro quibus gwerre fuerunt et erunt, donec castra ipsa et civitates regno restituant. Sicque pugnantibus nobis ab una parte et ipsis cruciferis contra ipsos barbaros ab alia duravit hec pugna per CLta annos, nec tamen expugnari poterant, quinyimo ipsi plura et maxima dampna nobis intulerunt. Quod duravit usque ad tempus regis^a prefati tunc existentis domino et magno duce illius ducatus et patrie.

Demum, postquam regnum vidit non posse ipsi infidelibus cum armis resistere, cogitavit si aliquo alio modo posset cum eis pacem habere vel saltem ad fidem per aliqua media reducere. Vacante, igitur, regno Polonie per mortem regis Lodwici, qui fuit de domo Francie, qui habuit utrumque regnum et Polonie et Hungarie, qui dimisit duas filias, quarum unam habuit imperator modernus et cum ea habuit regnum Hungarie, alia fuit relicta pro regno Polonie, principes regni cogitarunt, si forte per medium matrimonii gens illa posset reduci ad fidem catholicam.

o vėliau atsisakė ir toliau atsisakinėja karalystei gražinti tas pilis, o dėl jų kilo ir dar kyla karai: taip ir bus tol, kol ordinas karalystei pilių ir miestų negražins⁸³. Tokiu būdu 150 metų tęsėsi tie karai, mums iš vienos pusės, o patiems kryžiuočiams iš kitos kovojant prieš tuos barbarus. O be to, kryžiuočiai mums padarė daug didelės žalos⁸⁴. Tie karai tęsėsi iki jau minėto [mirusiojo] karaliaus laikų – tuomet jis buvo tos kunigaikštystės ir tėvonijos ponu ir didžiuoju kunigaikščiu.

Pagaliau, supratusi, kad nebegali priešintis tiems pagonims karu, karalystė galvojo, ar kitais būdais nebūtų galima palaikyti taiką su jais ir galbūt kokiu nors būdu vesti juos į tikėjimą. Todėl, mirus prancūzų karališkosios kilmės karaliui Liudvikui, kuris buvo abiejų karalysčių, t. y. Lenkijos ir Vengrijos, karalius ir paliko dvi dukras, iš kurių vieną vedė dabartinis imperatorius (kartu su žmona jis gavo ir Vengrijos karūną), o kitai teko tapti Lenkijos karaliene, ir karalystei esant be valdovo, karalystės didikai sumanė, ar nebūtų galima patraukti tą gentį katalikybėn vedybomis⁸⁵.

⁸³ M. B i s k u p, G L a b u d a, *Dzieje zakonu krzyżackiego w Prusach*, Gdańsk, 1986; negražinti miestai – visų pirma turimas galvoje Gdanskas.

⁸⁴ Ten pat; H. L o w m i a ņ s k i, *Agresja zakonu krzyżackiego na Litwė w wiekach XII–XV, Prusy-Litwa-Krzyżacy*, Warszawa, 1989, s. 179–226; H. L o w m i a ņ s k i, *Początki i rola polityczna zakonów rycerskich nad Baltykiem w wieku XIII i XIV*, ten pat, p. 403–450; S. Z a j ą c z k o w s k i, *Polska a Zakon Krzyżacki w ostatnich latach Władysława Łokietka*, Lwów, 1929.

^a regi.

⁸⁵ Liudvikas I (Didysis) – Vengrijos karalius 1342–1382; Lenkijos karalius (1370–1382) iš Anžu šeimos: *Louis the Great, King of Hungary and Poland*, ed. S. B. Vardys, G. Grosschmidt, L. S. Domonkos, New York, 1986; dvi dukros: Marija (apie 1371–1395), Šv. Romos imperatoriaus Zigmanto žmona (1385) – J. K. H o e n s c h, *Kaiser Sigismund*, S. 40–54; G. L a b u d a, M. B i s k u p, *Historia dyplomacji polskiej*, I, 1982; Jadvyga Jogailienė.

Miserunt solempnes ambasiatores ad regem nunc mortuum, qui tunc fuit dominus et magnus dux illius patrie, ut si vellet fidem catholicam cum tota sua gente suscipere et illam patriam incorporare regno, regnum vellet sibi filiam, que succedebat in regno, dare in matrimonium et imponere sibi diadema regni. Rex autem, tum ambitione regni, tum etiam quia de natura fuit semper acclinatatus ad bonum, habito consilio cum suis principibus et patria, fidem suscepit et matrimonio annuit. Sicque rex Polonie fuit effectus adductusque ad civitatem principalem et sedem regni, scilicet Cracoviensem, primo baptizatus, secundo matrimonium contraxit, tercio diadema coronatus.

Dum reversus ad patriam suam cum prelatibus et doctoribus fidei nostre, totam patriam baptizari fecit. Nam facile fuit, postquam gens illa iam vidit principem suum baptizatum fuisse. Sicque prelati ipsi et doctores per integrum annum laborantes ultra CCC milia hominum uno anno baptizarunt. Erexitque in illa patria septem ecclesias cathedrales et unam metropolitanam. Et in illo loco, in quo ignis continuo ardens a gentilibus colebatur, constituit dictam ecclesiam, in qua Deo laudes sine intermissione die et nocte alta voce decantantur ad instar illius ignis, ut sicut ille ignis in honorem deorum suorum continuo ardebat, sic laudes ipse ad honorem Dei decantantur sine intermissione. Demum dotavit unum collegium in universitate Cracoviensi pro illis neophitis, qui ex-

Pasiuntē ambadorius pas dabar jau mirusį karalių, kuris tais laikais buvo tos tėvonijos ponas ir didysis kunigaikštis, klausdamas, ar jis su visa savo tauta netaptų kataliku ir neįkūnytų savo tėvonijos kartu su karalyste vienoje valdoje. Pranešė, kad karalystė norinti jam duoti karaliaus dukrą, karalystės įpėdinę, kaip žmoną ir jam suteikti karalystės vainiką. Regis, karalius susitaręs su savo kunigaikščiais ir tėvonija, priėmė [krikščionių] tikėjimą ir sutiko tuoktis, nes jis turėjo ambicijų gauti karalystę, o apskritai visuomet buvo iš prigimties linkęs į gera. Tokiu būdu jis tapo Lenkijos karaliumi, buvo palydėtas į pirmąjį miestą, karalystės sostinę Krokuvą, kur visų pirma buvo krikštytas, antra, susituokė, o trečia, buvo diadema karūnuotas.

Sugrįžęs tėvonijon kartu su prelatais ir mūsų tikybos daktarais, jis sugebėjo pakrikštyti visą savo tėvoniją. Nes lengva buvo tai daryti tautai pamačius, kad jos valdovas jau pakrikštytas. Dirbdami ištisis metus tie prelati ir daktarai pakrikštijo daugiau nei keturis šimtus tūkstančių žmonių per vienerius metus. Toje tėvonijoje jis pastatė septynias bažnyčias ir vieną katedrą metropolitaną. Toje vietoje, kur anksčiau nuolat deganti ugnis buvo pagerbta pagonių, jis pastatė minėtą bažnyčią, kurioje Dievas garbinamas giedant garsiai dieną ir naktį be pertraukos taip, kaip buvo su ta ugnimi, ir kaip ta ugnis degė nuolat jų dievų pagarbai, taip ir tos giesmės giedamos nuolat Dievo garbei. Galiausiai Krokuvos universitete jis fundavo vieną kolegiją tų naujakrikštų reikalams, o jie ten gavo

pensis regis in illo graduantur, et demum proficiuntur illi populo in prelatos et predicatores.

Estque gens illa multo devocior quam nos antiqui christiani, illeque rex fuit adeo devotus, ut non possit videri devotior maior in quocumque homine cuiuscumque dignitatis esset. Missas suas devotissime audiebat, quibus peractis stabat singulis diebus ad minus per sex horas flexis genibus in oratione, ita quod aliquando servitores fastiditi ipsum solitarium in ecclesia^a relinquerunt.

Ab eo tempore, quo baptizatus fuit, semel neglexit missam audire, de quo doluit usque ad mortem. Inceperat enim agitare feras die illo ante solis ortum, ad tantum discurrit, quod cappellam pro missa preparatam reperire non potuit, donec lapsus esset meridies. De quo dolebat usque ad mortem, tanta fuit devotio in illo barbaro. Vinum nunquam gustavit, sed puram bibit aquam, tribus diebus in septimana ieiunabat, die veneris non commedit ferculum, sed panem et aquam, et hoc in sero. Tempore quadragesime non aliud commedit, quam legumina. Clerum permaxime venerabatur, prelatos suos omnibus principibus preponebat. Multas ecclesias et monasteria construxit et dotavit. Victorias habuit felicissimas contra omnes inimicos suos et fidei. Nunquam movit gwerram nisi excitatus et compulsus.

išsilavinimą jo išlaidų dėka ir vėliau vedė tą tautą, eidami prelatų ir pamokslininkų pareigas⁸⁶.

Ta tauta yra daug pamaldesnė už mus, senuosius krikščionis, o tasai karalius buvo toks pamaldus, kad nematyta pamaldesnio tarp visų luomų. Labai religingai klauso mišias, kurias aukojant jis kiekvieną dieną mažiausiai šešias valandas klūpojo, meldamasis taip ilgai, kad tarnams nusibodus, pastarieji palikdavo jį vieną bažnyčioje.

Po krikšto jis neišklausė mišių tik vieną sykį, ir dėl to jis gailėjosi iki pat mirties. [Atsitiko taip:] tą dieną jis pradėjo medžioti prieš saulėtekį ir nukeliauvo taip toli, kad nesugebėjo rasti mišioms parengtos koplyčios prieš vidurdienį, ir dėl to jis gailėjosi iki pat mirties. Toks didelis buvo to barbaro religingumas. Vyno niekad neparagavo, o gerdavo gryną vandenį; tris kartus per savaitę jis pasninkavo, ir penktadieniais mėsos nevalgė, valgė duoną su vandeniu, ir tai tiktai vakare. Gavėnios metu jis nevalgydavo nieko kito tik daržoves. Dvasininkus labai mylėjo, daugiau vertino prelatus nei visus kitus didikus. Pastatė ir praturtino daug bažnyčių ir vienuolynų. Laimėjo labai sėkmingą pergalę kovose prieš visus savo ir savo tikėjimo priešus. Niekados neskelbė karo, jeigu kiti jo nekurstė arba prievartavo.

⁸⁶ *Annales seu...*, p. 239–240, s. a. 1400; *Codex diplomaticus universitatis studii generalis cracoviensis*, I, Kraków, 1870, s. 16, 21, 35; apie lietuvių kolegiją, sukurtą prie Prahos universiteto, žr.: A. Š a p o k a, Karalienės Jadvygos lietuvių kolegija Prahoje, *Praeitis*, III, Kaunas, 1940; Vilnius, 1992, p. 73–99.

^a in išbraukta.

Multa essent de illo principe dicenda, sed tempus non patitur. Unum hoc solum dixerim principem magis devotum et liberalem nunquam vidisse nec de eo legisse.

In regressu suo ad regnum ducatuque suo Litwanię regno unito, eidem ducem Alexandrum alias Witoldum nuncupatum prefecit in gubernatorem. De isto principe multa dicenda essent et quodammodo auditui incredibilia de eius statu mirabili et potencia, magnificentia atque liberalitate, sed ne vera dicendo mendax indicarer, obmittam impossibile. Quis enim crederet illum principem in curia sua habuisse ad minus decem milia equorum, quos nullus hominum inedit, qui solum deputati erant ad donandum forensibus, et propter ea^b donativi appellabantur? Quis crederet dominam uxorem suam habuisse in curia sua ad minus .ccc. puellas auro et serico ornatas atque pro eisdem ad minus quinquaginta quadrigas seu currus auro ornatos? Quis crederet principem illum habuisse in curia et in domo sua ad minus .ccc. operarios pannorum de serico et pellium, qui vestes pro persona faciebant dumtaxat ducis. Ille cum princeps postquam exuit semel vestem, nunquam reinduebat, sed statim donabat. Aliquando enim xx. vestes in die induebat, quas postea nunquam videbat. Quis preterea

Galima daugiau kalbėti apie tą kunigaikštį, tačiau nebelieka laiko. Nors pasakysčiau vieną dalyką: nei pamaldesnio, nei svetingesnio kunigaikščio niekados nesu matęs, nei girdėjęs⁸⁷.

Sugrįžus tėvonijon, sujungus savo Lietuvos kunigaikštystę su karalyste, pačiai kunigaikštystei jis suteikė kunigaikštį Aleksandrą, kitaip vadinamą Vytautą, kaip gubernatorių. Apie tą kunigaikštį galima pranešti daug gana neįtikėtinų dalykų, pvz., apie jo nuostabų stotą ir valią, kilniaširdiškumą bei dosnumą, tačiau, nenorėdamas pasirodyti melagiu, praleisiu neįtikimus bruožus. Pavyzdžiui, kas tikėtų, kad tas kunigaikštis turėjo savo dvare mažiausiai dešimt tūkstančių arklių, ant kurių niekas nejudinėjo, nes jie buvo skirti užsieniečiams kaip dovanos, ir būtent dėl to vadinosi dovanojimo arkliais? Kas tikėtų, kad jo ponija turėjo savo dvare mažiausiu skaičiumi tris šimtus auksu ir šilkais apsirengusių mergaičių, kurių labai buvo laikyta mažiausiai penkiasdešimt auksu papuoštų karietų? Kas gi tikėtų, kad tas kunigaikštis turėjo savo dvare bei rūmuose mažiausiai tris šimtus šilkinių rūbų siuvėjų bei kailiadirbių, siuvinėjančių rūbus vien tik tam kunigaikščiui. Nusirengęs vienasyk dėvėtus drabužius, jis niekados dar kartą nesi- rengė tais pačiais drabužiais, bet juos tuoj pat dovanojo kam nors. Kartais jis rengdavosi tą pačią dieną dvidešimčia drabužių, kurių po to nebesimatė, nors kas

⁸⁷ K. Biedrowska-Ochmańska, J. Ochmański, *Władysław Jagiello w opiniach swoich współczesnych. Proba charakterystyki jego osobowości*, Poznań, 1987.

^b *propterea*.

crederet ipsum habuisse in curia sua de tubicinis, fistulatoribus, ioculatoribus, histrionibus, aroldis ultra quingentos, cuius potentia et magnificentia imperator modernus audita querebat modum secum conveniendus, ut eum videret. Sed ipse nunquam cum eo convenire voluit, sed si placeret || ipsi imperatori venire et domina sua, ipse vellet eum grate recipere et videre. Et tandem imperator ipse avidus donorum et munerum disposuit ire in persona et cum uxore ad ipsum ducem, quem dux grate recipiens tenuit apud se per octo menses, et tandem repletum auro et argento, equis et pelli-bus remisit.

Existimabantur dona illa astenderi ad ducenta milia ducatorum. Suges-sit, igitur, imperator ipse prefato duci ut faceret se coronari Regem Lithwa-nie et quem ipse coronari vellet. Sed dux satis diu resistebat, questiebat se terrarum illarum non esse dominum sed gubernatorem et terrebat offen-dere regem. Tandem victus persua-sionibus ipsius imperatoris consensit, ut coronaretur. Unde propterea maio-res regni conturbati fuerunt et indignati prefato duci, quia per hanc suam coronationem Regnum divideretur, cum illa patria Lithwania circa coro-nationem Regis nostri fuit unita et in-corporata Regno. Rex autem non con-sultus curasset, quia valde diligebat illum ducem, ymmo sepius volebat

gi tikėtų, kad savo dvare jis laikė per penkis šimtus trimitininkų, fleitininkų, žonglierių, juokdarių ir heroldų, dėl kurių gabumų [šv. Romos] imperatorius dabartinis tik išgirdęs tuoj pat panoro, kad kunigaikštis aplankytų savo dvarą tam, kad jis, imperatorius, galėtų juos pamatyti. Nors kunigaikštis niekadęs nenorėjo lankyti jo, jis sakė norįs maloniai priimti ir matyti juos, jeigu imperatoriui patiktų atvykti [Lietuvon] kartu su po-nia jo žmona. Ir pats dovanų ir dovanė-lių gobšus imperatorius nusprendė apsi-lankyti pas kunigaikštį asmeniškai su žmona, o kunigaikštis juos priėmė ir lai-kė pas save aštuonis mėnesius. Paskui jis juos pasiuntė namo su aukso bei si-dabro, arklių ir kailių krovniais⁸⁸.

Tų dovanų vertė buvo skaičiuota apie du šimtus dukatų. Todėl imperatorius pa-siūlė minėtam kunigaikščiui, kad karū-nuotųsi Lietuvos karaliumi, nes pats norėjo jam suteikti karūną. Tačiau kuni-gaikštis gana ilgai priešinosi tokiam pa-siūlymui, skundėsi nesąs tų žemių vieš-pats, o tik valdytojas ir bijąs įžeisti karalių. Pagaliau imperatoriaus įkalbinė-jimais įtikintas kunigaikštis sutiko karū-nuotis. Dėl to didikai karaliui įkyrėjo ir pyko ant minėto kunigaikščio, nes dėl šio karūnavimo karalystė turėjo būti pa-dalinta, o paties karaliaus karūnavimas sujungė tą Lietuvos tėvoniją su karalys-te ir įkūnijo ją joje. Karalius į patarinė-jimus nekreipė dėmesio, nes labai mylė-jo tą kunigaikštį ir net norėjo jam

⁸⁸ Lucko suvažiavimas, 1429 m.; Zigmantas buvo Lietuvoje-Lenkijoje nuo sausio iki rugsėjo.

Regno cedere, ut ipse illud habuisset, sed maiores regni nullo modo permittere volebant. Dux igitur dux ipse, statuto die coronationis, omnes maiores Orientis principes pro die sollempnitatis sue convocasset, imperatorque etiam pro dicta coronatione mitteret sollempnes oratores cum coronis preciosissimis, quatuor episcopos, duces quatuor, quatuor comites et multos alios, que omnia fiebant cum expensis ducis. Barones et principes regni, presentientes hec omnia, congregati cum quinquaginta milibus armorum occurrerint dictis ambasiatoribus usque in Almania et eos omnes cum coronis captivarunt. Unde ille dux, audita captivitate illorum et iam regis animum fuisse indignatum, et etiam cum res hec fuisset diuulgata per totum orientem, nec potuisse sequi effectum, incidit in magnam infirmitatem per nimiam tristitiam et mortuus est, et ab eo tempore citra hec inimicitia exorta est inter dominum regem nostrum et imperatorem. Ipse dicit se a nobis lesum, quia cepimus oratores suos et coronas. Nos autem dicimus nos^c lesos, quum ipse conabatur disturbare et dividere regnum nostrum. Hec volui dixisse ut paternitatibus vestris et aliis nota sit hec differentia que est inter nos et dominum imperatorem, que originaliter habet ortum ab illa coronatione.

Essent etiam multa dicenda de vita et liberalitate illius regis atque summa devocione, sed occupatus atque intentus ad recessum vacare non possum. Sed in reversione mea scribam pleni-

perduoti pačią karalystę, bet karalystės didikai jokiū būdu nenorėjo su tuo sutikti. Tada paskelbta karūnavimo data, pats kunigaikštis pakvietė visą Rytų kraštų diduomenę į savo iškilmes, o imperatorius į minėtą karūnavimą pasiuntė kilnius pasiuntinus su labai vertingomis karūnomis, vyskupų ketvertą, kunigaikščių keturis, keturis grafus ir daugelį kitų, kurie atvyko kunigaikščio [Vytauto] sąskaita. Karalystės grafai ir kunigaikščiai, pajutę visa tai, sukaupe penkiasdešimt tūkstančių ginkluotų vyrų ir išjojo susitikti su tais ambasadoriais pačioje Vokietijoje ir juos visus, įskaitant karūnanešius, sulaukė. Todėl išgirdęs, kad juos sulaukė, ir karalius supyko bei dėl to, kad tas reikalas buvo paskelbtas per visus Rytus, o pats buvo nepajėgus jo sutvarkyti, kunigaikštis, labai susisielojęs, susirgo ir mirė. Nuo tų laikų dėl šių įvykių kilo didelis priešiškus tarp viešpaties mūsų karaliaus ir imperatoriaus. Pats pranešė, kad yra mūsų įžeistas dėl to, kad sulaukėme jo pasiuntinius ir karūnas. Tačiau mes jaučiamės įžeisti, nes jis pats pabandė suardyti ir suskaldyti mūsų karalystę. Norėjau tai sakyti, kad jūsų tėvystės ir kiti suprastumėte ginčus tarp mūsų ir viešpaties imperatoriaus iškilusius visų pirma dėl to karūnavimo.

Būtų galima daug kalbėti apie to karaliaus gyvenimą, dosnumą ir aukščiausią pamaaldumą, tačiau susirūpinęs ir užsiėmęs grįžimu namo, nespėsiu visko pasakyti. Tačiau sugrįžęs namo parašysiu plačiau

^c se išbrauktos.

ubi etiam non dubito paternitates vestras reperire, videlicet in futuro concilio ycomenico Grecorum. Ego autem et si alia causa non esset, solum ex illa revertar,^d ut adhuc venerabilem senectutem vestram contemplari valeam et in eius suavissima conversacione delectari, cui me humiliter recommendo.

ir neturiu abejonių dėl to, kad susitiksiu su Jūsų Tėvystėmis būsimajame graikų visuotiniame suvažiavime. Ir net jeigu nebūtų šitų priežasčių, vis tiek norėčiau pasimatyti su jūsų garbinguoju senumu dar kartą ir patirti jūsų saldžiausių pokalbį. Kukliai pavedu save jūsų globai.

10^B

1434 11 05, penktadienį, Lenkijos ir Lietuvos atstovai prisistatė Bazelyje Visuotiniame Bažnyčios suvažiavime⁸⁹.

Feria sexta proxima in generali congregatione oratores regis Polonie videlicet episcopus Poznaniensis et oratores Sigismundi ducis Litwaniæ fuerunt incorporati pauco numero, et quam plures erant parati ad veniendum, sed propter mortem regis Wladislai remanserunt. Et retulerunt, quomodo rex natus fuisset paganus; quod tunc regina duxerit eum sub condicione, ut susciperet baptismum et fidem catholicam, que et adimplevit; et quod fundavit septem cathedrales ecclesias, unam metropolitanam et sex alias, quodque in quodam loco, in quo die noctu tanquam paganus habuit nocte dieque ardere lampades in honore suorum ydolorum sive ignes, instituerit modo laudes divinas decantandas

Kitą penktadienį bendrojo suvažiavimo metu Lenkijos karaliaus pasiuntinys, t. y. Poznanės vyskupas, ir Lietuvos kunigaikščio Žygimanto pasiuntinys, jų būriui esant mažam, buvo akredituoti. Iš tos šalies turėjo atvykti daugiau ambasadorių, bet dėl karaliaus Vladislovo mirties jie buvo pasilikę. Ir paaiškino karalių gimus pagoniu, o paskui karalienė ištekėjusi už jo su sąlyga, kad krikštytusi kataliku; būtent tai jis yra padaręs. Jis pastatė septynias katedras, t. y. (įsteigė) vieną arkivyskupystę bei šešetą bažnyčių. Taip pat paaiškino, kaip (valdovas) tam tikroje vietoje, kurioje anksčiau kaip pagonis jis dieną ir naktį degindavo lempas arba ugnį savo stabų garbei, pradėjo giedoti tiktai Dievą šlovinančias

^d *ad h* išbrauktos.

⁸⁹ *Concilium Basiliense. Studien und Quellen zur Geschichte des Concils von Basel, herausgegeben mit Unterstützung der historischen und antiquarischen Gesellschaft von Basel, Bd. 5: Tagebücher und Acten*, hrsg. G. Beckmann, R. Wackernagel, G. Coggiola, Basel, 1904, S. 106–107. Ten pat, p. 98, rašoma, kad 1434 07 31 suvažiavimo tėvai aukėjo iškilmingas mišias už mirusį karalių.

perpetuum ob honorem omnipotentis dei creatoris celi et terre, et gladio et potentia ad fidem catholicam reduxit plus quam quadringenta milia hominum. Postea obtulerunt obedienciam et reverenciam filii sui moderni regis sacro concilio, quem sanctos mores paternos insequi dicebant quodque nuper ultra XX. milia Turcorum in prelio occidisset. Oratores exinde ducis Litwani proposuerunt contra Swidrigal fratrem magni ducis Witoldi Litwani, quod tanquam infidelis pluries invaserit ducatum Litwani occidendo devastando ecclesias loca plurima pretendens similiter se heredem verum ducatus Litwani

giesmes amžinai Dievo, žemės ir dangaus sukūrėjo, garbei. Su kardu bei galia (autoritetu?) jis atvedė per 40 000 žmonių katalikybėn. Paskui jie perdavė šventajam suvažiavimui jo sūnaus, dabartinio karaliaus, paklusnumo bei pagarbos žodžius ir pasakė karalių sekiantį tėvo papročiu, kad neseniai kautynėse buvo nužudęs daugiau kaip 20 000 turkų. Po to Lietuvos kunigaikščio pasiuntinys kalbėjo prieš Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto brolių Švitrigailą⁹⁰, nes kaip pagonis šis būtų daugelį kartų kariavęs su Lietuvos kunigaikštyste, žudydamas, bažnyčias ir daugiau vietų naikindamas, pretenduodamas būti tikruoju įpėdiniu į Lietuvos kunigaikštystę...

⁹⁰ Aišku, kad Žygimanto Kęstutaičio pasiuntinys apšmeižė jo konkurentą Švitrigailą, kurį aprašė kaip Bažnyčios priešą. Vėlesnieji autoriai rašys Vakaruose apie tironus Vytautą ir Švitrigailą, o lenkų bei lietuvių kronikininkai kalbės apie tironą Žygimantą; žr.: S. C. R o w e l l, Of Bears and Traitors; or, Political Tensions in the Grand Duchy, ca 1440–81, *Lithuanian Historical Studies*, 2, 1997, p. 28–55.

1446 m. gruodžio 1 d. Subvica

Vokiečių Ordino didžiojo magistro laiškas Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Kazimierui dėl dviejų LDK aplankyti norinčių bajorų.

R: Berlynas, GSPK, Ordensfoliant 16, p. 1152–1153.

Grosfursten zcu Littauwen

Irluchter Furste und grosmechtiger besunder guttiger lieber herre. Die edelen und vesten Hans Marschalk und Jenichen von Tergowitz unser diener disse kegenwertige bewaiser haben liebe und lust und sint geveiget euwer grosmechtikeit und andern hern und ffursten hoeffe, landt und gegenaten zcu besuchen sich dar inne zcum sehen und Ritterschafft zcu verben, wen mir en denn billich darczu behulffen und furderrlich syen, bitten wir euwir grosmechtikeit mit gar sunderlichen fleisse, wellet grosger besunder lieber herr die obgnan || unsir diener umb unser garfleissigen bete willen ouch gutlich lassen empfaln seyn und en ouch ab sie sich furdan fugen wurden euwern Rath ffurderung und hulffe darczu meteteylen. Das wir grosge besunder lieber herre gern im viel grossem wellen verschulden ken euwer grosge irluchtigkeit die Got etc.

Datum sicut sequens littera⁹¹

Lietuvos didžiajam kunigaikščiui

Šviesus kunigaikšti bei didžiai galin-gas, ypač geras, mielas Pone. Šiuo metu mūsų tarnai, kilmingieji ir solidūs Han-sas Maršalkas bei Jenichenas iš Tergo-vicos norėtų su malonumu apsilankyti Jūsų Didenybės bei kitų ponų ir kuni-gaikščių dvaruose, žemėse ir kitose vietose, kad pamatytų kaip ten gyvenama bei mokytis riteriškumo, o dėl to, kad būtų teisinga ir naudinga jiems padėti, mes prašome Jūsų Didenybės ypač atidžiai, kad, mums maldaujant, mūsų didin-gas, ypač mielas ponas priimtų mūsų paminėtus tarnus su gera rekomendacija bei jiems suteiktų patarimą, pagalbą, kur reikia. Dėl to mes, didingas, ypač mielas pone, būsime labai skolingi Jūsų didingai Šviesybei, kaip Dievas [žinos ir taip toliau]

Duota taip kaip kitame laiške

⁹¹ Ten pat, p. 1154 yra 1446 m. gruodžio 1 d. datuotas laiškas.

1446 m. gruodžio 1 d.

Vokiečių ordino didžiojo magistro laiškas Vilniaus vaivada Jonui Goštautui dėl dviejų LDK aplankyti norinčių bajorų.

R: Berlynas, GSPK, Ordensfoliant 16, p. 1154.

Gastolde hauptman zcur Wille etc.
Dem wurden ouch czwene ffalken mit
eynen sunderlichem briffe gesandt etc.

Edeler und Gestreng, besunder lieber her hauptman. Disse edelen vesten und woltuchtigen Hans Marschalk und Jenichen von Terlwitz unser dienere und lieben getruwen disse kegenwertige bewaiserer seyn in menunge und gedencken unsers neuwen Irwelten hern konig zcu Polan und grosfursteen zcu Littauwen etc. hoff und lande zcu bestehen. Wir bitten mit sunderlichem ffruntlichem fleisse euwer herlichkeit, wes es das die obengenanten czwene unser lieben getruwen euch umb ffruderung und rath anruffen und besuchen wurden, das denn euwer ffruntschafft en dor inne furderlich en vetlichen und hulflichen umb unser fleissigen bete wille seyn welle das wellen wir alzeit gern wider verschulden ken euwer herlichkeit etc.

Geben uff unserm hwse Subvitz am dornstage nach Andree im XLVI^{en} iare.

Goštautui, Vilniaus vaivada ir taip toliau. Taip pat reikia jam pasiųsti du sakalus kartu su ypatingu laišku ir t. t.

Kilmingas bei Galingas, ypač mielas pone vaivada. Šiuo metu šitie kilmingi, solidūs bei pilnai gabūs vyrai Hansas Maršalkas bei Jenichenas iš Terlvicos, mūsų mieli ir ištikimi tarnai turi gerą sumanymą bei ketinimą apsilankyti mūsų naujai išrinkto pono Lenkijos karaliaus bei Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir t. t. dvare ir žemėje. Jeigu mūsų paminėti du mieli ištikimi vyrai prašytų Jūsų pagalbos ir patarimo, su dideliu draugiškumu mes prašome Jūsų Ponybę, kad Jūsų draugiškumas teiktų jiems pagalbą kaip tėvas dėl mūsų atidaus prašymo, o mes visados liktume Jūsų Ponybės skoloje.

Duota Subvicoje, mūsų vienuolyne, 1446 m., ketvirtadienį po šv. Andriaus šventės